

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Andra kammaren. Nr 20.

Lördagen den 16 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till afgörande förelåg först bankoutskottets utlåtande, nr 11, i anledning af väckt motion om rätt för fullmäktige i riksbanken att medgifva räntegodtgörelse för medel inestående å depositionsräkning.

*Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.*

I en inom Första kammaren af herr *Bäckström* väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 12, hade hemställts, att Riksdagen ville för sin del besluta, att sista stycket af 16 § i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Dessutom må fullmäktige kunna åt firmor, som hafva växel-diskontering i riksbanken och ej själfva drifva bankrörelse, öppna upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse; äfvenså må räntegodtgörelse kunna af fullmäktige medgifvas för medel, inestående å depositionsräkning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herrar *Söderberg* i Stockholm och *Kristensson* hade emellertid afgifvit en reservation, hvaruti de föreslagit, att Riksdagen, med bifall till herr *Bäckströms* motion, måtte för sin del besluta, att sista stycket af § 16 i lagen för Sveriges Riksbank den 12 maj 1897 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Dessutom må fullmäktige kunna åt firmor, som hafva växel-diskontering i riksbanken och ej själfva drifva bankrörelse, öppna upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse; äfvenså må räntegodtgörelse kunna af fullmäktige medgifvas för medel, inestående å depositionsräkning.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Herr *Söderberg* i Stockholm, som anförde: Herr talman! Efter den behandling, som denna fråga fått vid två föregående

Angående
rüntegö-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken
(Forts.)

riksdagar, kan det ju synas litet förmätet af oss reservanter att ha reserverat oss mot riksbanksfullmäktiges uppfattning, mot den uppfattning, som fackmän m. fl. hysa. Men efter den behandling, som frågan rönt i medkammaren i dag, där en ärad ledamot från bankoutskottet betecknat såväl motionen som den vid utskottets betänkande här fogade reservationen såsom höjden af oklokhet och brist på förstånd och uppfattning, kan jag icke finna annat, än såväl motionen som reservationen väl nått opp har träffat en af de allra ömtåligaste punkterna i den privatkapitalistiska uppfattningen. Det förändrar ej saken, att det är en specialman på bankområdet, som i dag den kammaren framfört denna uppfattning.

Här förelågo motioner 1909 och 1910 af två motionärer, herrar Lundgren och Forssell. De motionerade om — vill jag minnas — att denna rätt skulle omedelbart tillämpas, och jag minnes särskildt, hurusom herr Lundgren stod här en natt frampå småtimmarna och framlade sina tankar i denna fråga, och hurusom kammaren visade sitt intresse för ett så stort ekonomiskt spörsmål på ett ganska otillfredsställande sätt; i Första kammaren ödslades då likaväl som år 1910 icke ett ord på denna sak. Att nu frågan kommit upp till debatt i Första kammaren, tycks ändå — förutom att motionären tillhör Första kammaren — visa, att det är en fråga, som icke låter sig så lätt aflifvas. Riksbanksfullmäktiges utlåtande, som förnämligast är afgifvet i anslutning till föregående utlåtande af 1909, och just riksbankschefens rent personliga yttrande nu, när han säger, att det skulle ligga en fara för riksbanken att bevilja ränta å medel insatta på deposition, därför att riksbanken icke har samma rätt som en enskild bank att i kritiska tider söka stöd hos den sedelutgivande centralbanken, *inbjuda* naturligtvis att, vid en framställning af de skäl, som föranledt såväl motionären som oss reservanter att framkomma med vår uppfattning, något närmare gå den frågan in på lifvet, denna fråga, om hvilken riksbankschefen sagt, att den skulle lägga ett betydligt hinder i vägen härvidlag, nämligen frågan om de eventuellt uppkommande kriserna, därför att med den frågan sammanhänger ju ofantligt nära hela det sätt, hvarpå vårt kreditväsen här i landet är ordnad.

Min uppfattning är den, att alltefter det tiden lider, så kan staten eller en upplyst samhällsmening icke undvika att taga ställning äfven till denna fråga, så att den icke kommer i fortsättningen att ligga uteslutande i det privata initiativets och det privata intressets hand, därför att här gäller det ju själfva frågan om huru krediten skötes i landets näringeliv — det är väl detta, som är själfva hjärtpunkten och nerven uti vårt ekonomiska lif. Jag fruktar för, att under de tider, som nu komma, kan det icke vara alldeles otänkbart, utan tvärtom vittnar allting om, att vi gå en period till mötes ungefär sådan som vi hade år 1907.

Kurvan går uppåt, de kreditgivande instituten bli mycket liberala med sin kreditgifning och icke så noga med de säkerheter de få, så skrufvas allt uppåt till dess kraschen är här igen. Då kommer man tillbaka till samma förhållanden som sist, nämligen att då skall centralbanken, riksbanken i detta fall, stå som den institution, som skulle ha så godt som enbart den uppgiften att kratsa kastanjerna ur elden, liksom den fick göra vid senaste tillfället. Jag måste säga, att detta är ett perspektiv, som icke är alltför lockande, när man tänker på, hur det ekonomiska lifvet skall utveckla sig här i landet, nämligen det perspektivet, att under det spekulationen och jobberiet kunna breda ut sig hur mycket som helst, och just då man kommit upp på toppen och kraschen är öfver en, då skall staten stå där med sin institution, och, såsom jag tillät mig yttra vid ett föregående tillfälle, som en buffert och reda upp det hela. Att det uti ett utveckladt ekonomiskt lif, som icke får ledas helt och hållet inom det privatkapitalistiska området, måste med tiden ske någon ändring i detta afseende, det står för mig ganska klart och tydligt.

Såsom det nu är, behärska ju privatbankerna fullständigt lånemarknaden; vi veta ju, att det visserligen har gjorts små ansatser att göra äfven staten till kreditförsträckande i viss omfattning. När Riksdagen exempelvis beslutade den senaste hypotekskassan, skulle man ju kunna säga, att detta innebar ett ingrepp på den enskilda kreditgifningen, men det hade visat sig nödvändigt, att så skedde; dock på det stora industriella området och näringslifvet i dess helhet ligger ju kreditgifningen fullständigt i privatbankernas händer. Där behärska de marknaden och komma naturligtvis att där handla efter sin egen uppfattning uti ofantligt mycket större utsträckning, när den konkurrens, som nu finnes mellan dem, möjligen mer och mer faller bort genom att äfven de gå sin förtrustning och sin koncentration till mötes. Detta erfara vi genom banksammanslagningarna; kapitalet går sin koncentration till mötes och då bli storbankerna mer än nu de absolut allenarådande på kreditgifningens område och kunna stipulera sina villkor efter eget godtfinnande. De kunna på detta sätt blifva en stat i staten utaf en alldeles oerhörd betydelse, därför att de ha hela det ekonomiska lifvet i sin hand. Då en sådan kapitalets koncentration införes på kreditens område, kommer den emellertid att starkare binda sig vid den tanken, att härvidlag har staten ingenting annat att göra än att ha ett organ, en anstalt till förfogande, som kan träda emellan, när privatkapitalet kör fast, och det betraktas rent af som kätteri och såsom höjden af okunnighet att våga ha den uppfattningen, att här kan dock staten göra någonting annat för att afvärja vådorna af detta. En sådan uppfattning, som den först nämnda, kan naturligtvis icke på längden vara bärkraftig, och jag antager, att vår ekonomiska utveckling kommer att bära vittne därom.

*Angående
räntegodt-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken*

(Forts.)

Angående
röntegodt-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken
(Forts.)

Det är en synpunkt till, som man här bör beakta, nämligen att vinsten af denna kreditgivande verksamhet för privatkapitalet ute på bankvärdens område alldeles icke är att förakta. Bankrapporterna utvisa nu vid årsskiftet, hvilka vinster bankerna göra, den ena ger 10 %, en annan 14 %, o. s. v. och i allmänhet ge bankerna mycket god utdelning. Rörelsen är sålunda i och för sig mycket lönande, det känner man till. Man hör sällan, att någon bank går med förlust, utan den ger en bastant utdelning, och den utdelningen sammanhänger naturligtvis, efter min ringa mening, i första hand med de villkor, på hvilka kunderna få låna pengar. Att tänka sig, att staten äfven skulle kunna få en inkomstkälla på denna verksamhet, är så naturligt, att man väl kan rikta tanken därpå.

I den motion, som nu föreligger här, och mot hvilken utskottets majoritet, i likhet med två föregående utskott under sistförflutna period, har vänt sig och emot hvilken uppfattning endast vi två reservanter ha vågat hysa en afvikande mening, göres det yrkandet, att i stället för att i de föregående motionerna 1909 och 1910 utgicks ifrån att det uti riksbankslagen skulle införas *ett bestämdt åliggande* för fullmäktige i detta fall, som de voro skyldiga att ställa sig till efterrättelse, det nu skulle stanna endast vid, att i riksbankslagens 16 § infördes, att fullmäktige skulle ha *rättighet*, när de så funno lämpligt, att tillämpa nu ifrågakvarande bestämmelse. Af allt hvad man kan finna af denna frågas äldre behandling i Riksdagen framgår, att när de föregående stadgandena togos bort för riksbanken, så var det en kompromiss, som kom till, när riksbanken år 1907 blef den ensamt sedelutgivande banken och man gaf privatbankerna inlåningsrätten helt och hållet odelad mot villkor, att de skulle afstå sin fria sedelutgifning.

Den rätt, som fullmäktige härvidlag skulle få, skulle då i första hand tillämpas i fråga om de kapital, som icke direkt af innehafvarne kastas ut i spekulationen, d. v. s. i fråga om penningar insatta på depositionsräkning. De, som sätta in penningar på depositionsräkning, betrakta ju sådan insättning såsom ganska långvarig placering; de däremot, som vilja använda sina penningar för att ögonblickligen spekulera med dem, binda icke fast sitt kapital på viss tid, 4 eller 6 månader, som ju är den vanliga uppsägningstiden för depositionsinsättningar, utan de vilja ha sina medel lätt och bekvämt till hands. Jag tror icke, att det är de största kapitalisterna, som i allmänhet placera penningar på depositionsräkning — detta är ju att låsa fast penningarna alltför mycket, men dessa personer vilja, att penningarna skola vara ute i spekulationen — utan det är den, om jag så må säga, medelförmögna klassen, som vill lefva på räntan af sina penningar och som endast har för afsikt att taga ut räntan af dem. När dessa personer känna sig tryggade för räntan,

kunna de placera kapitalet på ganska lång tid. Jag kan för min del icke finna, att om denna rättighet, som fullmäktige nu skulle få, tillämpades i den utsträckning, som de själfva finge bestämma, den skulle för riksbankens öfriga verksamhet medföra de oerhörda vådor, som man snart sagdt från alla håll hört framkastas.

Angående räntegodtgörelse för medel, innestående å depositions-räkning i riksbanken.

(Forts.)

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på ett par siffror, som återfinnas i riksbankens berättelse för år 1911. Enligt denna berättelse var riksbanken vid slutet af år 1911 engagerad med lån emot säkerhet af in-teckningar i fastigheter — ja, det står icke uppgifvet, att det var fastighetsin-teckningar, men med in-teckning menas ju i allmänhet fastighetsin-teckning — för endast ett belopp af 2,187,500 kronor. De privata bankerna däremot voro i februari 1911 engagerade med ett belopp af 541,625,800. Jag vet, att affärsbanker i allmänhet äro ganska obenägna att ge sig in på lån med in-teckningar såsom säkerhet; äfven de vilja ha penningarna mera rörliga. Antag nu, att ett visst antal miljoner skulle sättas in i riksbanken på depositions-räkning, skulle det då icke kunna ligga mycket nära till hands, att dessa medel af riksbanken placerades i form af in-teckningar i fasta lån? Risken för att dessa medel skulle uppsägas på en gång af depositions-innehafvarna skulle nog, antager jag, icke vara så särdeles stor. Ty visste depositions-innehafvarna, att deras penningar vore säkert placerade och att de kunde få ut sin ordinära ränta på dem, så vore naturligtvis lusten hos dessa depositions-innehafvare att taga ut kanske tre fjärdedelar eller mera af det insatta beloppet icke så stor. För öfrigt hade man ju den stadgade uppsägningstiden. Medlen skulle ju placeras på 4 eller 6 månader, och eventuellt kunde ju fullmäktige bestämma ändå längre tid. Jag kan icke finna annat, än att genom ett sådant arrangemang åtskilliga miljoner skulle kunna lösgöras från de privata bankerna och det behof, som de säga förefinnes för dem af att ha medel så fort som möjligt till hands för att kasta ut dem i industriella företag och finansiera dessa, skulle då bättre kunna tillgodoses, och möjligheten att undvika penningtransaktioner på in-tecknings-området skulle kunna förminska därigenom, att riksbanken öfvertog åtminstone en del af denna senare verksamhet. Riksdagen har ju beslutat afsättandet af en afbetalningslånepfond, som är 12 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor stor. Af denna fond hade riksbanken under år 1911 utlånat 10,684,900 kr. Jag kan för min del icke finna annat, än att nog skulle exempelvis en sådan afbetalningslånepfond kunna finansieras från riksbanken genom medel insatta på deposition med lämplig uppsägningstid.

Detta är endast två fall, som jag tillåter mig peka på, två områden, beträffande hvilka man nog kan våga säga, att de tekniska svårigheterna härvidlag icke skulle vara af alldeles öfverkomlig natur och att äfven från andra synpunkter saken

Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.
(Forts.)

skulle kunna realiseras. Om riksbanksfullmäktige finge rätt att bevilja ränta på innesående depositionsmedel, så skulle riksbanken då naturligtvis äfven dragas öfver till den verksamhet, som består uti att göra dessa medel räntebärande genom deras placering i vinstgifvande företag. Om den invändningen skulle kunna äga något berättigande, att riksbankens hufvuduppgift skulle förtryckas därigenom, att en sådan verksamhet som vi i vår reservation uttalat oss till förmån för, utvidgades och utsträcktes, ja, då måste det ligga i sakens natur, att den frågan bör komma upp till behandling och undersökning, huruvida icke staten skall förmedla denna kreditgifvande verksamhet genom ett från riksbanken fullständigt fristående institut, ett institut, som icke direkt sorterar under riksbanken. Men detta skulle vara en angelägenhet, som skulle komma före först då, när fullmäktige funnit sig föranlåtna att tillämpa vederbörande paragrafs bestämmelser om rätt för dem att medgifva en sådan räntegodtgörelse, hvarom här är fråga, och denna riksbankens verksamhet visade sig vara så härkraftig, att rörelsen finge en stor utsträckning. Då rörelsen alltså behöfde ytterligare utvidgas, drefves man kanske in på en närmare undersökning och pröfning af frågan om, huruvida icke denna verksamhet kunde utvidgas på ett annat sätt, om man eventuelit skulle anse, att riksbankens hufvudsakligaste uppgift, nämligen att vara den sedeltillhandahållande institutionen och den institution, som upphölle rikets kredit gentemot utlandet, skulle på något sätt förtryckas genom den dittills praktiserade ordningen.

Såsom vår reservation är lagd och med dess instämmande i motionärens yrkande ber jag att få betona än en gång, att det här endast gäller att i riksbankslagen införa en *rättighet* för fullmäktige. Finna fullmäktige, att omständigheterna tala för att icke använda denna rättighet, göra de det naturligtvis icke, men skulle förhållandena blifva sådana, att det ur det allmännas synpunkt och ur riksbankens synpunkt skulle finnas skäl för att begagna sig af denna rätt att inom vissa gränser emottaga penningar på fast deposition och söka göra dessa medel räntebärande, finnes med reservanternas förslag möjlighet för fullmäktige att använda sig däraf. Med en sådan begränsning kunna vi icke finna, att någon som helst fara i första hand skulle föreligga för, att riksbankens egentliga verksamhet skulle förtryckas. Detta är ju fullständigt uteslutet, och det ligger ju för öfrigt i Riksdagens egen hand att vid val af fullmäktige se till, att därtill få sådana personer, som på mest lämpliga sätt kunna handhafva denna uppgift och tillämpa, jag vill säga icke blott denna eventuella paragraf, utan samtliga bestämmelser i riksbankslagen. Riksdagen hade genom val af fullmäktige i sin hand att se till, att icke det medgifvande, hvarom här är fråga, skulle på något sätt lända till skada, men en dylik bestämmelse skulle dock finnas i riks-

bankslagen, för den händelse fullmäktige skulle anse, att det vore en fördel att använda denna rättighet.

Jag har tagit mig friheten att här belysa några synpunkter, som jag för min del anser mycket starkt tala för, att det vore till fördel, om en sådan bestämmelse som den nu föreslagna funnes intagen i riksbankslagen. På grund häraf anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Kristensson och mig afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

*Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.
(Forts.)*

Härefter yttrade

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger till behandling — om rätt för riksbanken att mot räntegodtgörelse mottaga penningar — är, som bekant, ingalunda ny. Den har debatterats rätt utförligt både inom och utom Riksdagen under ganska lång tid. Jag skall be att i allra största korthet få angifva några af hufvudpunkterna i den föregående diskussionen.

Redan bankkommittéer af år 1881 och 1889 häfdade den principiella synpunkten, att den ensamt sedelutgifvande centralbanken icke borde äga rätt att mot räntegodtgörelse mottaga penningar på inlåning. De ansågo, att det skulle strida mot en centralbanks uppgift och mot dess principer. Samma uppfattning företrädde i den kungl. proposition vid 1897 års riksdag, hvari framlades förslag till den nu gällande lagen för riksbanken. Och samma mening delades äfven af riksbanksfullmäktige vid detta tillfälle. Vid behandlingen af banklagförslaget hade inom Andra kammaren väckts en motion, att riksbanken skulle äga rätt att emot räntegodtgörelse mottaga penningar på giro- och på depositionsräkning. Meningarna inom bankoutskottet angående denna sak gingo i sär på så sätt, att Första kammarens ledamöter biträdde Kungl. Maj:ts proposition och riksbanksfullmäktiges mening, under det att Andra kammarens ledamöter i utskottet lämnade sitt bifall till den afgifna motionen. Vid behandlingen inom Riksdagen bifölls motionen af Andra kammaren, men afslogs af den Första. Följden blef en kompromiss, som ännu återfinnes i § 16 af gällande lagen för Sveriges Riksbank, hvilken medger riksbanken rätt att mot räntegodtgörelse mottaga penningar på giro af firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken, detta i afsikt att gynna dem såsom kunder. Däremot uteläts ur lagen rätten för riksbanken att lämna räntegodtgörelse vid insättning på deposition.

De meningar, som då voro delade, kan man anse ha under senare tider alltmera stadgat sig i riktning mot den mening, som då företrädde i Kungl. Maj:ts proposition och af riksbanksfullmäktige nämligen, att dylik räntegodtgörelse icke borde af riksbanken lämnas. Frågan har åter varit före 1909 och 1910 i Andra kammaren, båda gångerna har den afslagits, och om jag ej miss-

Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.

(Forts.)

minner mig till och med utan votering. Samma uppfattning möter oss äfven i utlandet. Vid andra centralbanker i Europa råder det förhållandet, att rätt till inlåning mot räntegodtgörelse i allmänhet icke finnes, och i ett fåtal banker — jag tror, att det ursprungligen var tre, nämligen den norska, den danska och den tyska — där en sådan rätt förefinnes eller förefunnits, har den ingenstädes blifvit använd. Den finnes på papperet, men vederbörande bankstyrelser ha ansett, att den icke borde användas; och då för några år sedan reglementet för den tyska riksbanken var föremål för ändring, borttogs rätten för banken att lämna räntegodtgörelse vid insättning.

Intrycket, att den tendens, som där blifvit den segrande, äfven hos oss vinner i styrka, erhåller man, om man granskar på hvad sätt Sveriges Riksbank brukat den rätt att lämna räntegodtgörelse vid penningeinsättning på giro, som medgafs genom 1897 års kompromiss. Af bankoutskottets utlåtande kunna herrarna finna, hurusom denna rätt har blifvit använd i ytterst ringa och ständigt minskad utsträckning, så att den ränta, som riksbanken faktiskt utbetalat vid penningeinsättning på dylik räkning, under år 1911 gått ned till det obetydliga beloppet af 6 kronor 41 öre för hela året. Det är således en rättighet, som praktiskt sedt kvarstår endast på papperet, och som vederbörande ha ansett klokast och riktigtast att icke använda sig af. Ett uttryck för denna ändring i uppfattningen finner man äfven i den ställning, som den nuvarande ordföranden bland riksbanksfullmäktige herr Sixten von Friesen intagit. Han tillhörde år 1897 Andra kammaren och förordade då den ståndpunkt, som Andra kammaren intog, d. v. s. att rätten till räntegodtgörelse borde medgifvas riksbanken. Men år 1909, då riksbanksfullmäktige afgåfvot ytt-
rande öfver en i Andra kammaren framlagd motion, meddelade herr Sixten von Friesen, att han under de 12 år, som gått, kommit till den uppfattningen, att den politik, som 1897 af Riksdagen beslutades, d. v. s. att ränta på deposition icke skulle lämnas, utan tvifvel var den riktiga, hvarför han icke vidhöll den mening, som han då haft, utan biträdde riksbanksfullmäktiges enhälliga afstyrkande af motionen.

År 1897 hade herr Sixten von Friesen kallat oppositionen mot den uppfattning han då företrädde för en dogm, och motionären upprepar, att det *är* en dogm. Jag tror, det nu vore riktigtare att tala om en på många års praktisk erfarenhet grundad insikt om det riktiga i den princip, som då fastslogs. Men detta får man icke kalla för en dogm, utan det är något, som har pröfvats i det verkliga lifvet och befunnits godt.

De motiv, som af motionären nu liksom af motionärerna förut angifvits för den ändring de föreslagit, i syfte att riksbanken skulle få rätt att lämna räntegodtgörelse vid penningeinsättning på deposition, äro hufvudsakligen två. Det ena är, att

man hoppas att vinna en reglering nedåt, en sänkning af utlåningsräntan i landet; det andra är, att man hoppas bereda riksbanken möjlighet att öka sin inkomst, och att ändringen således skulle blifva en vinst för statskassan. Motionären betonar nästan uteslutande den förra synpunkten, och därför ber jag att få taga upp den först till bemötande.

En sänkning, en reglering af utlåningsräntan har riksbanken redan i största utsträckning gjort att åstadkomma genom sitt inflytande, sitt alldeles afgörande inflytande, öfver växeldiskontot i landet. Och det förefaller mig minst sagdt tvifvelaktigt, att en sänkning af räntesatserna vid utlåning mot hypotek skulle kunna ernås som en följd af riksbankens rätt att mottaga depositioner, och med dessa medel utvidga sin utlåningsverksamhet. Redan nu, om man granskar den sista berättelsen för år 1911, har riksbanken mot olika slag af hypotek samt på kreditiv och löpande räkning i medeltal en summa af öfver 20 millioner kronor utlånade, således ett icke alldeles obetydligt belopp. Och beträffande möjligheten att rätten till räntegodtgörelse på depositionsmedel skulle medföra en sänkning af räntesatserna för utlåningen bör jag kanske anföra, att riksbanksfullmäktige vid ett föregående tillfälle uttalat som sin mening, att om denna rätt skulle medföra någon ändring i räntesatserna, vore det större sannolikhet för, att den skulle åstadkomma en höjning af utlåningsräntan än en sänkning af densamma. Jag lämnar emellertid osagdt, om denna mening har fog för sig eller ej.

Utlåningsräntans höjd betingas väsentligen af två faktorer, den ena är den allmänna penningmarknadens läge, som uttryckes i vårt land hufvudsakligen och mest koncist genom riksbankens diskontosatser; den andra faktorn är den säkerhet, som den lånesökande kan presteras. Motionären framhåller, att för de enskilda bankerna ligger det största intresset i att hålla en så stor marginal som möjligt mellan inlåningsräntan och utlåningsräntan. På denna marginal skall vinsten uppstå. Han ser saken något ensidigt, ty det är en minst lika viktig uppgift för en bank att försöka öka sin omsättning för att därmed vinna större inkomst. Denna ökade omsättning befordras bäst genom att höja inlåningsräntan och sänka utlåningsräntan, d. v. s. att minska så mycket som möjligt marginalen mellan dessa räntor. Denna tendens motverkar sålunda den motsatta tendensen. Följden blir en marginal mellan in- och utlåningsräntan, som närmar sig minimum. Denna sträfvan mot minimum befordras ytterligare genom den skarpa konkurrens, som förefinnes bankerna emellan och som sträcker sig ända till de mest aflägsna orterna genom de afdelningskontor, som bankerna spridt öfver landet. Att då, såsom motionären gör, tala om ett inlåningsmonopol för bankerna är enligt min mening fullkomligt vilseledande. Faktiskt finnes icke något sådant monopol.

*Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.*

(Forts.)

*Angående
räntegodi-
görelse för
medel, inne-
stående & de-
positions-
räkning i
riksbanken.*

(Forts.)

Men om det är så, att den åtgärd motionären föreslår, icke skulle leda till hvad han åsyftar eller en sänkning af utlåningsräntan, är detta enbart i och för sig ett skäl att ställa sig afböjande mot hans förslag? Kan man icke i alla fall bifalla det? Det kunde ju kanske icke göra någon skada; man finge se, hur det skulle verka.

Häremot har från riksbanksfullmäktiges sida och från sakkunnigt bankhåll framhållits, att om denna ändring infördes, skulle den antagligen inskränka riksbankens egentliga uppgift och försvåra dess egentliga verksamhet. Riksbankens hufvuduppgift är ju dels att tillhandahålla betalningsmedel och dels att vid kriser stödja landets kredit- och penningväsen. För detta ändamål är det för riksbanken af största vikt dels att hålla sina fordringar lätt realiserbara, och dels att såvidt det är möjligt skydda sig mot alltför plötsliga och starka kraf på sedelstocken. Men bägge dessa syften skulle motverkas, om riksbanken i större utsträckning inlåte sig på en sådan in- och utlåningsrörelse, som af motionären föreslagits. För att icke lida förluster blefve banken tvungen att söka göra medlen, som den mottagit på deposition, räntebärande genom att låna ut dem, på samma sätt som de enskilda bankerna, mot säkerhet, som icke blefve lätt realiserbar och som icke hade egenskapen att med motsvarande belopp höja riksbankens sedelutgifningsrätt. Vid en kris blefve riksbanken då utsatt för risken att ej kunna indrifva sina fordringar samtidigt med att depositionsinnehafvarne hos riksbanken kräfde ut sina insättningar. Den utelöpande sedelstocken springer då i höjden och den obegagnade sedelutgifningsrätten minskas i motsvarande grad, d. v. s. just i det ögonblick, då den mest behöfdes, skulle riksbankens förmåga att stödja och hjälpa väsentligt minskas. Riksbanken skulle faktiskt försätta sig i samma svårigheter, för hvilka de enskilda bankerna råka ut i kristider, och samtidigt minska sin förmåga att hjälpa dem och stödja landets kreditväsen, hvilket dock är riksbankens hufvudsakliga uppgift.

Bankofullmäktige ha fruktat, att om en sådan rätt medgäfves riksbanken, skulle depositionsinsättningar äga rum i stor mängd och samtidigt skulle utan tvifvel från den lånesökande allmänheten ställas starka kraf på att riksbanken använde depositionsmedlen till utlåning till industrien och andra lånesökande. Riksbanksfullmäktige ha med hänsyn härtill icke velat mottaga en rätt, som, om den användes i ringa omfattning, saknar hvarje som helst betydelse, men använd i större utsträckning skulle i betänkelig grad försvåra riksbankens egentliga och hufvudsakliga uppgift.

Det andra motivet, som framförts för beviljande af en sådan rätt som denna, är, som jag nämnde, den förhoppningen, att riksbanken, och indirekt staten, därigenom skulle öka sina inkomster. Motionären själf betonar icke så mycket denna syn-

punkt, men han framhåller som ett axiom, att en sådan vinst skulle uppstå. Reservanterna däremot betona starkare detta motiv. Jag vill då påpeka, att riksbanksfullmäktige själfva framhålla som sin mening, att en sådan rättighet för riksbanken sannolikt icke skulle medföra någon vinst utan snarare en förlust: riksbanken skulle icke våga genom utlåning binda någon större del af de medel, som insattes på deposition; riksbanken skulle sålunda vara tvungen att betala ränta på dessa medel utan att kunna göra dem räntebärande. Jag vill också påpeka en annan sak, som torde vara bekant för alla, nämligen att riksbanken redan utan en sådan inlåning på deposition ständigt har en stor sedelstock i reserv, som den kan, i den mån den finner detta tillrädligt, använda till utlåning, och på så sätt göra vinstgifvande.

*Angående
räntegod-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.
(Forts.)*

Det är en punkt i reservanternas uttalande, som jag icke kan förbigå med tystnad. Det är ett gammalt argument, som nästan alltid framföres på ett enligt min uppfattning felaktigt sätt, som ständigt bemötes men ständigt kommer tillbaka på nytt, nämligen talet om vinsten och förlusten vid riksbankens olika afdelningskontor. Som ett särskildt motiv för sitt yrkande anföra reservanterna detta: »Då härtill kommer, att rörelsen vid flera afdelningskontor i landsorten är så obetydlig att desamma gå med förlust, synes oss häruti föreligga ännu ett skäl, utöfver dem motionären anført, som talar för en utvidgning af riksbankens verksamhet.» Det kan då vara skäl påpeka, att dessa riksbankens afdelningskontor icke bildats enbart i syfte att banken därigenom skulle komma att skörda en ökad vinst. Enligt Riksdagens beslut, enligt det fastställda programmet, hafva sådana kontor upprättats i alla länsresidensstäder, där de ha till uppgift bl. a. att sköta kassarörelsen för ett flertal statens myndigheter, och frågan, om de skulle ge vinst eller ej, har icke spelat någon roll vid deras inrättande. Att då tala om, att ett eller annat af dessa kontor icke i och för sig skulle vara en lukrativ affär utan gå med förlust, och att anföra detta såsom motiv för att riksbanken skulle omlägga grunderna för sin in- och utlåningspolitik, är en argumentering, som enligt min uppfattning icke hänger ihop på något sätt.

Den ärade reservanten, som nyss talade från denna plats, anförde åtskilligt, hvori jag icke kan följa honom. Han klagade öfver jobberiet i landet och alldeles säkert med rätta, men i hvad mån detta skall kunna städfjas genom rätt för riksbanken att mottaga penningar på deposition och låna ut dem till den lånesökande allmänheten kan jag icke förstå.

Herr talman! På de skäl, som många gånger förut blifvit från sakkunnigt håll framförda, som nu återigen upprepats och hvilka synas mig vara alldeles afgörande, ber jag att få yrka bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

*Angående
räntegodt-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.*

(Forts.)

Herr Forssell: Herr talman! Då jag tillsammans med herr Lundgren i Varberg — som nu icke längre tillhör kammaren — väckt motion i denna fråga åren 1909 och 1910 i denna kammare, så är det för mig glädjande, att den nu åter kommit upp och blifvit föremål för debatt, ty under de förra åren var det knappast någon, som intresserade sig för denna fråga här i kammaren, och nu har den till och med diskuterats i Första kammaren.

Jag vill till en början upplysa, att det var icke så, som den första talaren sade, eller att herr Lundgren och jag ville göra någon ändring i § 16 riksbankslagen, utan vi ville endast en utredning i frågan; men till och med detta förslag om utredning mottogs mycket kallt af kammaren, trots att detta är en mycket betydelsefull fråga.

Det viktigaste skälet, hufvudskalet, som anföres för det olämpliga i, att den nuvarande ordningen brytes, är, att man påstår, att riksbankens hufvudsakliga uppgift, som är att förse landet med rörelsemedel — genom att utgifva sedlar — genom en förändring af nu ifrågasatt beskaffenhet skulle störas och banken göras mindre solid; banken skulle icke kunna reglera cirkulationen efter behovet, på samma sätt som den kan med den ordning, som nu är rådande. Det är ju klart, att ju enklare en sedelutgifvande bank skötes, ju enklare rörelsen är, dess lättare är det för banken att bedöma, huru stor sedelstock behovet i landet kräfver, och i detta hänseende skulle man kunna förenkla banken än ytterligare. Då man nu till stöd för denna åsikt kan åberopa förhållandena i öfriga länder vid deras centrala sedelbanker och ser, att dessa äro i förevarande afseende inrättade på precis samma sätt som vår riksbank — de få nämligen icke mottaga depositioner mot räntegodtgörrelse, de ha endast att sköta sedelutgifningen — så få vi dock tänka på, att dessa banker äro aktiebanker, privatbanker, och då är det väl icke att förvåna sig öfver, att vederbörande statsmyndigheter vilja ha dem skötta på det sättet, att de lättast kunna kontrollera deras verksamhet, och att de icke anse sig böra gifva sådana banker flera rättigheter i konkurrensen med öfriga banker. Men att detta icke är något skäl i och för sig, det veta vi af det förhållandet, att på den tiden då våra privata banker utgafvo sedlar, hörde man ingen människa påstå, att de icke kunde sköta den verksamhet, de nu ha att sköta, tillika med utgifvandet af sedlar, det är först senare detta tal uppkommit. Och hvarför togs sedelutgifningen från dessa banker? Det var icke därför, att de icke kunde sköta denna verksamhet, utan därför att det ansågs, att riksbanken ensam borde ha den vinst, som belöpte sig på sedelutgifningen.

Det var en talare, som vid detta tillfälle yttrade:

»Om man besinnar, att riksbanken, därest lagen antages, blir ensam sedelutgifvande bank inom landet, och att denna sedelutgifning belöper sig ända till 140 millioner, utan att riksbanken

behöfver erlægga ett öre i skatt för sin rörelse eller för sedelutgifningen, tror jag för min del, att vinsten blir så stor, att det ingalunda bör från riksbankens sida ifrågasättas att jämväl hafva någon inkomst af medel, som insättas på deposition eller giro.»

Här ansågs sålunda, att riksbanken kunde vara nöjd utan denna rörelse, då den ensam fick sedelutgifningsrätten.

Då man talar om, att centralbankerna i Europa icke ha någon inlåningsrörelse, så kan man likväl hänvisa på, att i Amerika — i Förenta staterna och i synnerhet i Kanada — äro de sedelutgifvande bankerna tillika depositionsbanker, och jag har icke hört, att detta varit till skada där i landet, tvärtom har jag sett författare framhålla, att Kanadas banksystem är alldeles förträffligt: det har en egenskap, som i kristider är mycket nyttig nämligen att vara så elastiskt, att det kan lämpa sig efter förhållandena.

Men om man nu skulle kunna säga, att det är lättare att kontrollera en sedelutgifvande bank, då den endast har till uppgift att utgifva sedlar och sköta omloppsmedlen i landet, och att banken därigenom skulle stå mera tryggad, så kan man göra som reservanterna här föreslå: man skulle kunna skilja de båda rörelsegrenarna från hvarandra. Och då skulle jag för min del vilja ha det så, att man icke skulle göra början därmed på så sätt att Sveriges Riksbank någon tid skulle idka inlåningsrörelse, och sedan då omfattningen af denna rörelse kanske blifvit stor, inrätta ett särskildt penninginstitut, utan i stället att, om den tanke, som jag är inne på, anses riktig och god, nämligen att Sveriges Riksbank drifver inlåningsrörelse, penningrörelse, och om detta skulle kunna sättas i gång under nuvarande förhållanden, om detta är riktigt, säger jag, så anser jag, att man borde härför anordna en särskild afdelning, skild från sedelutgifningen och hvad därmed sammanhänger.

Som nu ärendet fallit i Första kammaren, så kan här naturligtvis endast bli fråga om en demonstration af Andra kammaren för förslaget om inlåningsrörelse vid riksbanken. Jag hoppas, att nästa gång frågan kommer före, förslag kommer att väckas om att en inlåningsrörelse må ställas vid sidan af riksbankens nuvarande rörelse såsom en fristående afdelning; men som något yrkande om den saken nu icke förekommit, så inskränker jag mig att yrka bifall till reservationen.

Det kunde vara åtskilligt att anföra om det, som rör utlåningen och inlåningen beträffande riksbanken och enskilda banker, men detta anser jag vara underordnade frågor. Den viktigaste frågan är den jag berört, och kunna inga vägande skäl framställas mot att riksbankens inlåningsrörelse sker på det sätt, som jag nu förordat, då anser jag, att alla skäl tala för, att man bör ställa i gång med en sådan rörelse till fromma för allmänheten och staten, som naturligtvis också får inkomster af denna rörelse.

Angående ränlegodtgörelse för medel, innestående å depositions-räkning i riksbanken.
(Forts.)

Angående
räntegodt-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.

(Forts.)

Herr Sommelius: Herr talman! Det föreföll mig, som den förste ärade talaren, herr Söderberg i Stockholm, i alltför hög grad underskattade såväl bankoutskottets som fullmäktiges väl grundade skäl för afslag. Det är visst icke så, som herr Söderberg antydde, att man skulle anse, att någon »oerhörd våda» skulle uppstå vid antagandet af ett förslag sådant som det här väckta. Men däremot tror jag, att hela riksbankens verksamhet skulle i hög grad snedvridas, om den skulle börja med en inlåning under konkurrens med affärsbankerna, konkurrens med privatbankerna, konkurrens med sparbankerna och — hvilket är värre — konkurrens äfven om utlåningen. Det låter sig icke förneka, att så skulle komma att blifva fallet, och då vore vi inne på en väg, som icke är lämplig för en institution, som har den höga uppgiften att reglera penningmarknaden i landet och tillhandahålla kapital till lägsta möjliga pris såväl åt industrien som åt allt annat näringslif. Herr Söderberg anförde, att hela denna motion icke innebar något annat än ett medgifvande åt riksbanksfullmäktige, att, om de så funne lämpligt, vidtaga denna åtgärd att förränta hos riksbanken på deposition innestående kapital. Ja, mina herrar, har man här inom kammaren vidtagit den åtgärden att mot riksbanksfullmäktiges och bankoutskottets uttalanden besluta om en dylik åtgärd, så får det väl anses gifvet, att fullmäktige ställa sig denna Riksdagens önskan till efter rättelse.

Det är väl icke kammarens mening att blott uttala: »Ni ha den rättigheten att begagna er af densamma, när ni finna det lämpligt.» Kunna vi väl tillräkna riksbanksfullmäktige ett sådant omdöme, att de kunna bedöma, när rätta tidpunkten är kommen, då man här icke tager hänsyn till deras omdöme, huruvida det är lämpligt eller ej att honorera räntor på innestående medel.

Jag skall icke här inlåta mig på att upprepa de skäl för afslag på framställningen, som utaf bankoutskottet och bankofullmäktige — jag försäkrar herrarna i alldeles tillräcklig grad — blifvit framhållna, icke heller skall jag upprepa, hvad herr Wijk vid detta tillfälle med stor reda framställde från Göteborgsbanken.

Men jag ser denna fråga äfven från en annan synpunkt, och jag har i detta hänseende tänkt mig två möjligheter, hvilkas vinnande jag skulle önska som villkor för mitt bifall till förslaget. *Den ena är*, huruvida, om vi skulle besluta oss för att vidtaga åtgärden i fråga, någon fördel för landet i sin helhet skulle följa af ett beslut om bifall till motionärens framställning. Det är väl icke meningen, blott syftet ligger däri att riksbanken skulle förtjäna pengar — och jag försäkrar herrarna, att detta blefve fallet alldeles säkert i skäligen ringa grad — utan meningen vore naturligtvis, att landets näringslif skulle ha fördel därutaf och alla, som ha behof af kapitalupplåning. Men jag tror mig våga påstå, att följderna af en sådan åtgärd helt säkert skulle bli den,

att landets näringsidkare snarare finge utsikt till högre räntesatser än för närvarande är fallet. Herrarna skola tänka på, att genom bifall till förslaget skulle ovillkorligen riksbankens utlåningsmöjligheter och utlåningsbehof betydligt ökas, och man vet icke, hvar gränsen kan läggas. Det torde bli en ganska skarp konkurrens med affärsbankerna, en minskning kanske i affärsbankernas rediskonteringsrätt, och därmed kunna vi komma in på möjligheten för affärsbankerna att hålla högre räntesatser.

*Angående
rättegods-
görrelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.*

(Forts.)

Och om det för det andra vore möjligt för oss att uppnå ett annat resultat, nämligen att genom denua åtgärd minska kapitaltillströmningen till de enskilda bankerna till förmån för kapitalplacering i privata företag, ja, då skulle också jag vara med på framställningen. Men icke ens detta anser jag möjligt. Ty snarare blir väl fallet det, att riksbanken med sitt robur et securitas absolut skulle tilldraga sig kapital i landet i större omfång än affärsbankerna nu kunna göra. Då jag anser, att privatbankernas indragning af rörligt kapital i landet för närvarande är alltför häftigt, och om förslaget kunde hjälpa härutinnan, skulle jag vara med på det, men jag tror, att riksbankens ingripande med räntesatser tvärtom skulle tvinga de privata bankinstituten till åtgärder af mera vidtgående beskaffenhet. Därför mina herrar, anser jag för min del — att det omdöme, som af fullmäktige är uttaladt, är af den beskaffenhet, att Riksdagen icke bör underlåta att ta hänsyn till det. Jag är alldeles öfvertygad om, att Europas öfriga riksbank och riksbanksinstitut icke skulle ha underlåtit att arbeta i den riktning, som här vill anvisas vår riksbank, om de ansett det vara lämpligt, och jag ber få erinra om, att vi redan ha konkurrens äfven från statens sida: vi ha postsparbanken, som icke blott bedrifver inlåning, men som därtill öfverallt vid alla postkontor i landet utför penningöfverförings- och inkasseringsverksamhet, så att konkurrens saknas icke.

Då jag särskildt anser, att de två nu af mig anförda fallen, det ena minskad kapitaluppsamling från privatbankernas sida och det andra möjligheten att påräkna lägre räntor för näringslifvet, genom bifall till motionen icke kunna vinnas, skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet med anledning af att jag icke kan helt och hållet instämma i de synpunkter, mina ärade partikamrater här framställt, ehuruval jag biträdt motionärens hemställan.

Den princip, som är grundläggande för motionärens tanke, är ju den, att centralbanken här skulle, därigenom att den finge större kapital, ernå ett ökad inflytande på penningmarknaden och alltså i högre grad än för närvarande kunna bestämma priset eller utbytet utaf penningar. Denna teori kan emellertid, enligt

Angående
räntegodt-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.

(Forts.)

mitt förmenande, sättas under tvifvel, såsom också af flera talare här framhållits. Det kan nog icke helt och hållet bortresoneras, att om riksbanken skall ha en stor fond af depositionsmedel innestående, den måste mycket noga följa konjunkturvaxlingarna upp och ned, och då är det tänkbart, ja, kanske till och med troligt, att detta skulle kunna inverka därhän, att riksbankens nuvarande kontrollerande makt skulle minskas, att alltså denna teori i praktiken icke skulle hålla streck, och det är ju ändå af en viss betydelse, detta, att det största antalet teoretici stå på den ståndpunkten, att en centralbank icke bör bedrifva en sådan verksamhet, som här är föreslagen.

Med denna anmärkning vill jag dock framhålla, att jag naturligtvis står helt och fullt på den ståndpunkt, som mina partivänner här förfäktat, nämligen, att staten skall alltmer och mer öfverta kreditväsendet, och jag tror, att den allmänna utvecklingen tenderar dithän. Vi behöfva bara kasta en blick på kungl. bankinspektionens senaste rapport för 1910 för att finna, hvilken oerhörd utveckling i fråga om kapitalhopning, som ägt rum vid de enskilda bankerna under de senaste åren. Vi ha ett institut, som förfogar öfver fonder på nära 100 millioner kronor eller närmare bestämdt 92,800,000. Vi ha andra, som närma sig det halfva hundratalet millioner o. s. v.

Vi se vidare, hvilka tendenser, som göra sig gällande hos en och annan af de större bankerna. Den föregående ärade talaren minns kanske eller har reda på hvad som exempelvis är i görningen nere i hans stad. Där finnes ett stort bankinstitut, där man icke är riktigt nöjd med den ledning, som för närvarande gjort sig gällande, därför att den följt hvad man kallar mera gammalmodiga bankprinciper. Man vill ha in någonting nytt, som ger mera behållning, d. v. s. ökar vinsten för lottägarna från den nuvarande procenten till en ännu högre. Man vill ersätta de gamla, sunda principerna med någonting, som ganska starkt smakar jobberi. Vi ha ju banker, som exempelvis ge nära 15 procent, och hvem får betala fiolerna?

Det är dessa tendenser och denna oerhörda makt, som är samlad i dessa stora bankinstituts styrelser, som med nödvändighet pekar dithän, att staten måste ha möjlighet till en ännu större reglering och kontroll på denna penningrörelse, än den för närvarande har dels genom kungl. finansdepartementet och dels genom riksbanken. Bankerna skola vara till för folket, och icke folket för bankerna.

Emellertid vill jag för kommande motionärer söka antyda en utväg, som möjligen vore mera framkomlig än den, som här är föreslagen, nämligen den, att staten antingen själf upprättar ett bankinstitut, som bedrifver bankrörelse efter precis samma principer, som nuvarande privatbanker, och alltså organiseras på samma sätt, med en chef, utrustad med stor makt och myndighet,

precis som direktörerna för privata bankinstitut, eller också om vi icke vilja tillskapa något nytt, och det kan måhända också vara naturligare att staten öfvertar ett eller ett par af de största privata banksyndikaten, som finnas i vårt land, och på det sättet kan tjäna landets näringsintressen och göra för utvecklingen i allmänhet kanske mera räntebärande och mera gifvande de stora kapital, som där äro fastlåsta. Jag tror alltså, att det måhända, för att staten skall kunna få denna reglerande inverkan i högre grad, kanske är nödvändigt, att vi låta centralbanken vara hvad den är, men att vid sidan af den inrättas ett sådant institut, som också antydes i den här afgifna reservationen.

Angående räntegodgörelse för medel, innestående å depositionsräkning i riksbanken.

(Forts.)

En annan sak ber jag att i detta sammanhang få vidröra. Jag hade det kanske ganska tvifvelaktiga nöjet att åhöra ett anförande, som en ärad ledamot af bankoutskottet i dag höll inne i Första kammaren, ett anförande, som var synnerligen arrogant. Han yttrade bland annat där, att »han icke kunde begripa», som orden föllo sig — jag antecknade dem — »att ett par kloka karlar kunnat vara med på en sådan reservation». »Det visar», sade han, »att icke hvem som helst duger till principal i riksbanken». Jag vill gentemot detta yttrande till den ärade talaren och det parti, som insatt honom i bankoutskottet, ställa den frågan, huruvida de största kunderna i riksbanken här i landet äro lämpade som principaler för riksbanken. Jag tror, att de ord, han kastade ut, kunna under annan form gå tillbaka till honom själf.

Emellertid har jag biträdt denna reservation, hufvudsakligen för att ge en stöt framåt åt den tanken, att staten allt mer bör öfvertaga kreditväsendet här i landet. Det var själfklart för hvar och en, att denna motion icke alls hade någon utsikt att bli bifallen, men jag tror, att den gjort ganska stor nytta, genom att den ånyo fäst uppmärksamheten på dessa för hela landets utveckling, näringslif och kreditväsende så ytterst viktiga saker.

Herr Henricson i Karlslund: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren förmenade, att man här träffat på en ömtålig punkt, eftersom den föranledt diskussion i Första kammaren för första gången. Det var väl icke så underligt, eftersom motionären hör till Första kammaren, att diskussion där uppstått; han försvarade sin motion, och att han fick svar, var icke heller underligt.

Vidare förmenade samma talare, att reformen skulle medföra en ekonomisk utveckling. Han antog då naturligtvis, att denna riksbank skulle komma att konkurrera med privatbankerna och inkasta sig på affärsföretag. Det skulle väl ändå vara alla skäl för att detta skulle medföra en ekonomisk utveckling, menade han. Men det tycks andra länders erfarenhet icke gifva vid handen. Den tyska riksbanken införde 1875 rätt för riks-

*Angående
rättegodi-
görelse för
medel inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.
(Forts.)*

banken att mottaga penningar på deposition, men redan fyra år därefter, 1879, borttogs denna rätt, och de ha den icke nu, icke heller den franska banken, och de lära väl vara lika ekonomiska som vi.

Vidare sade samme talare, att staten naturligtvis skulle få en icke oväsentlig inkomstkälla af detta. Räknar man på det, tror jag, att man misstar sig. Man har nu klagat på, att en del af dessa riksbankskontor ge förluster. Det har icke varit brist på rörelsemedel de lidit. Skulle de sedan upplåna penningar mot ränta, skulle förlusten enligt mitt förmenande bli ännu större, och att inkasta sig på affärsföretag tror jag icke vore för riksbanken lämpligt. Den har en helt annan uppgift, nämligen att reglera penningförhållandena i landet. Om samma riksbank skulle mottaga penningar på deposition, skulle vid kristider kanske uppstå ganska vådliga följder. Då är det af vikt, att riksbanken kan stödja och hjälpa dem, som äro i behof däraf, men så komma deponenterna och vilja ha ut sina penningar. Det skulle bli en alltför stark ansats mot guldkassan.

Hur jag än ser saken, kan jag sålunda icke finna, att det skulle vara lämpligt, att en sådan åtgärd vidtages, som här är föreslagen, och jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Utskottets ärade vice ordförande framhöll som ett skäl, hvarför man ej skulle bifalla motionen eller den utskottets betänkande åtföljande reservationen, att det visat sig, att de firmor, som nu ha rätt att begagna sig af giroräkning i riksbanken, använda den i mycket liten utsträckning, såsom af angifna siffror framginge. Detta vågar jag för min del icke anse vara ett bärkraftigt skäl, ty de få naturligtvis förmånligare villkor vid tillfälliga bankplaceringar i de privata bankerna, hvilka vidtaga alla möjliga åtgärder för att tillmötesgå sina kunder och äfven värfva nya kunder. De förbinda sig att betala ut vissa belopp med mycket kort uppsägningstid och söka ordna det på bästa sätt för kunderna. Då förefaller det mycket antagligt, att de, när de få penningar till öfvers för dagen, som de icke ha ögonblickligt bruk för, finna det förmånligare att kasta in dem i de privata bankerna, där de kunna ha dem lätt till hands mot eventuell högre ränta än riksbankens. Någon annan förklaringsgrund kan jag icke finna därtill; att det skulle vara absolut afgörande på något sätt för att vederlägga riktigheten af min framställning kan jag ej finna. Jag kan icke heller finna, att en sådan åtgärd icke skulle ha någon inverkan på de privata bankernas utlåningsränta, därför att den har riksbanken redan i sin hand att reglera genom sin diskontopolitik. När riksbanken höjer eller sänker diskontot, är det bekant, att då följa både banksamman-

slutningarne och de fristående bankerna med. Det må så vara, om icke riksbanken skall drifvas dithän, att hålla sina räntesatser under eller öfver för att konkurrera på något sätt med privatbankerna, men enbart i det förhållandet, att allmänheten hade, om räntesatsen för öfrigt var lika, att välja mellan de privata bankerna och riksbanken, skulle naturligtvis ligga en viss betydelse för de privata bankerna, som ha icke blott räntesatserna utan äfven alla de andra bihangen som de kunna placera bredvid sina officiella räntesatser. Dessa bihang känner nog den, som haft något med banker att göra. Det är icke nog med den »officiella» räntesatsen, som där är gällande, utan dessutom ha bankerna förmåga, isynnerhet om de anse, att säkerheterna äro af mindrevärdig beskaffenhet, att skärpa villkoren, och det finnes folk som få betala 7 à 8 proc. på lån. Att sålunda riksbanken med sina äfven ursprungligen lika räntesatser men sina för öfrigt gällande förhållanden, som icke, hvad jag kan tro, skulle mynna ut i något sådant vid sidan om de officiella räntesatserna, skulle ha ett reglerande inflytande, vågar jag hålla före.

*Angående
räntegodt-
görelse för
medel inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.
(Forts.)*

Jag har förut framfört, att det är ett skäl, låt vara ett gammalt skäl, men det står kvar i alla fall, att af det stora enhetliga instrumentet riksbanken finnes i landet en massa afdelningskontor, hvilkas omsättning icke tycks vara tillräcklig för att de skola bära sig. Men man kan ju naturligtvis resonera på det sättet, att dessa afdelningskontors ursprungliga uppgift är icke att bära sig utan att vara, som jag också vid ett föregående tillfälle uttryckte mig, ett slags fördelningsstationer af betalningsmedlen, så att det skall vara lätt för allmänheten och privatbankerna att erhålla dem, och så att växlar från privatbanker lätt skola kunna rediskonteras i dessa afdelningskontor. Men nu äro dessa rätt dyrbara afdelningskontor upprättade i alla fall, och kunde man tillägga dem en verksamhet utöfver hvad de nu ha, vore enligt hvad jag anser, mycket vunnet. Det är för öfrigt upplyst af folk i vissa delar af landet, där dessa kontor äro befintliga, att afdelningskontorens arbetsbördä icke är öfver höfvan stor. Skulle man kunna tillägga dem något nytt för staten lönande arbete, lägga detta till den uppgift de redan ha att fördela omloppsmedlen och taga emot privatbankernas rediskonterade växlar, deras hufvudsakligaste göra, kan jag icke finna, att det skulle ligga något förkastligt däri.

Herr Wijk framförde vidare den frågan, huruvida man verkligen skulle kunna tänka sig att genom en sådan åtgärd man på något sätt skulle kunna stäfja de osunda spekulationerna, som han äfven var villig beteckna med samma namn som jag. Jag ber att få framhålla, att jag framförde den synpunkten förnämligast i samband med utvidgandet af statens hela kreditverksamhet, att sålunda den möjligheten att stäfja de osunda spekulationerna förnämligast sammanhänges med, hur pass mycket

Angående räntegodtgörelse för medel innesående å depositions-räkning i riksbanken.

(Forts.)

staten kan få inflytande på kreditgifningen, så att icke det, som vi nu bevittna, nämligen, ifrån att ha varit ursprungligen afsedda att fournera lånebehovet för industriens och näringarnas upphjälpande och förbättrande, bankverksamheten öfvergått i en mycket stor utsträckning att bli precis som andra kapitalistiska företag, institut, som ha till ändamål att skapa största möjliga vinst åt aktieägarna. På annat sätt kan man absolut icke förklara den företeelsen, att privatbankerna ge sig ut exempelvis på den trafiken att belåna aktier till det allra högsta uppjobbade värde, dessa kunna ha. Ponera, att vid sidan af dem fanns en starkt utveckladt statskredit, som verkade hämmande på detta! Detta skulle naturligtvis ha inflytande på denna deras trafik. Från det hållet synes man också ha en stor farhåga för att till och med endast *rätten* till inlåning på deposition mot räntegodtgörelse lagd uti fullmäktiges hand skulle komma till stånd.

Herr Sommelius sade, att man genom detta förslag skulle förrycka den höga uppgift, riksbanken bör ha att reglera den ekonomiska verksamheten. Jag tillåter mig fråga tillbaka den ärade representanten på hälsingborgsbanken: Har riksbanken verkligen den möjligheten nu att kunna göra det? Har det icke visat sig, att riksbanken blifvit den institution, som kommer i efterhand och måste hjälpa till och reda upp förhållandena, när affärerna bli för intrasslade här i landet? Är det icke mycket klart ådagalagdt, att det var vår banklednings framsynthet vid den föregående krisen som gjorde, att när bubblan brast till sist, banken icke var fullständigt satt ur spelet utan kunde något reglerande gripa in, men, märk väl, först i efterhand, sedan värdena voro uppjobbade och kraschen som en naturlig konsekvens däraf kom. Den höga uppgiften har riksbanken icke nu utan den i min mening mycket sekundära uppgiften att träda hjälpande till, när den privata spekulatjonen bragt läget därhän, att vi stå inför en kris. Att man då vill försöka utvidga den verksamheten, att man vill komma därhän, som herr Sommelius sade, att få riksbanken att fylla sin höga uppgift, kan jag icke finna annat än vara ett steg i rätt riktning, och det taga vi, om vi slå in på den väg, som angifves i motionen och reservationen härvidlag.

Det att man icke vidtagit denna åtgärd i andra länder med centralbankerna kan jag icke förklara på annat sätt, än att den härskande uppfattningen i beslutande kretsar, uti de parlament, som ha ett visst inflytande öfver dessa centralbanker, är sådan, att den drifves af privatkapitalistiska synpunkter, att man icke skall genom en sådan organisation af centralbanken röra det minsta vid den privata företagsamheten på det kreditgivande området. Men därför att man har den uppfattningen där, kan jag icke finna, att vi här behöfva i vårt land så absolut bita oss fast vid den tanken, att vi skola anse, att oss är betagen möjlig-

heten till att göra afsteg därifrån. För öfrigt äro ju dessa centralbanker så godt som allmänt privatbanker. — Riksbanken här har ju alltid varit statens tillhörighet.

Angående räntegodtgörelse för medel innesläående å depositionsräkning i riksbanken.
(Forts.)

Jag kan icke fatta herr Sommelius' resonemang, att näringslifvet skulle drabbas af högre räntesatser till följd däraf, att riksbanken skulle lägga sig ombord med någon om än begränsad inlåning i form af depositioner. Jag vet icke, hur jag skall tyda det riktigt, om det skulle vara någon varningssignal: Gör ni detta, skola vi visa från privatbankernas sida, att vi äro i stånd att hålla riksbanken i schack! Jag vill ogärna tillmäta meningen den betydelsen, men man har friheten att draga sina slutsatser. Att med en sådan lånerörelse från riksbankens sida, när allmänheten har sin frihet att välja, och där jag icke ett ögonblick skulle vilja rekommendera eller förorda att riksbanken gifve sig ut på den äfventyrliga lånestråten utan skulle taga emot det allmänheten fann för godt att placera men å sin sida se till att placera det på bästa möjliga sätt för att få medlen räntebärande, med en sådan lånepolitik från riksbankens sida, säger jag, kan jag icke fatta resonemanget, att näringslifvet skulle eventuellt drabbas af högre räntesatser. Det drabbas gunås af tillräckligt höga räntesatser ifrån den privata verksamhet, som nu står den till tjänst med att försträcka kapital.

Ja, mina herrar, detta var endast några korta bemärkningar till de anmärkningar, som äro gjorda af en del talare. Deras anmärkningar ha icke låtit mig öfvertygas om, att jag skulle vara på orätt stråt genom att följa motionären och genom att fortfarande yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utlåtandet. Därför, herr talman, tager jag mig friheten vidhålla mitt yrkande.

Herr *Winberg* instämde häruti.

Herr *Juhlin*: Ja, det kan ju anses onödigt att hålla på och omdebattera denna fråga längre. Jag tror nämligen icke, att vi komma så mycket längre med den, än vi gjort, då de ärade reservanterna icke alls taga någon som helst hänsyn till all den sakkunskap, som uttalat sig i dessa frågor.

Det har af bankoutskottets vice ordförande här förut påpekats, hur den kommitté, som arbetade med omläggningen af riksbanken och de enskilda bankernas verksamhet, hurusom bankofullmäktige den ena gången efter den andra med klara och tydliga skäl och grunder afvisat dessa förslag, som framstälts den ena gången efter den andra, och den historik som åtföljer bankoutskottets betänkande här, synes mig vara af den beskaffenhet, att man verkligen icke skulle hafva några skäl att mot den anföra.

Nu har ju motionären endast yrkat, att riksbanken skulle medgifvas *rättighet* att mottaga penningar på deposition. Men

Angående
räntegod-
görelse för
medel, inne-
stående å de-
positions-
räkning i
riksbanken.

(Forts.)

af den ena af reservanternas anförande framgår tydligt, hvad också bankofullmäktige säga, att det väl är endast bara första steget. Det andra skulle bli, att man skulle *vinga* riksbanken in på en inlåningskonkurrens med sina penningar, och det har här tydligt blifvit visadt, att ett sådant förfarande icke skulle vara nyttigt. Huru skulle det t. ex. gå, om nu Riksdagen slår sig på utlåning mot värdepapper? Man får då lof att tänka sig, att de skulle låna mot värden och kanske icke ha så stora möjligheter som de enskilda bankerna att granska dessa värden eller beskaffenheten af de erbjudna säkerheterna. Om då kriser inträffade och förhållandena blefvo sådana, att Riksbanken drabbades af betydande förluster, hur skulle Riksdagen känna det?

Jag tror, att såsom bankens verksamhet nu bedrifves äro vi inne på alldeles rätt väg. Riksbanken får tillgodose den allmänna rörelsen med rörelsekapital och utgöra en hela landets regulator såväl på det inhemska affärlifvet som beträffande våra förhållanden till utlandet, hvilka senare ju också utgöra en ganska viktig faktor. Motionären åberopar i sin motion den ställning som Andra kammaren intog år 1897 i denna fråga, och anför hvad en af dess mera framskjutna medlemmar herr Sixten von Friesen då yttrade. Men han nämner icke i motionen hvad samme man yttrade år 1909, då han fått en samlad erfarenhet att bygga på. Då sade han nämligen att han icke ville vara med om att yrka på någon ändring i den verksamhet, som banken utöfvat under dessa 12 års tid. Det synes mig vara synnerligen starka skäl för att icke heller Riksdagen går med på det i reservationen framställda yrkandet.

Herr Söderberg, som öppnade debatten här på aftonen, skildrade huru förhållandena blifva vid uppåtgående konjunkturer, huru de enskilda bankerna äro angelägna att låna ut pengar och gifva kredit och icke äro så noga med säkerheterna och huru som det efter någon tids förlopp blir en krasch, då staten eller riksbanken, som jag förmodar han menar, får träda emellan. Men huru skulle det ställa sig om äfven riksbanken vore med i dessa transaktioner och hade bundit kapital så att äfven den kommer i svårigheter? Hvem skulle då träda hjälpande emellan? Jag tror att vi skola akta oss för att slå in på en sådan väg, hvarigenom vi skulle komma in i en mycket svår belägenhet under sådana tider. Jag finner därför icke några som helst skäl hvarför Riksdagen skulle gifva anvisning på någon annan riksbankspolitik än den som nu under 15 års tid utöfvats och som visat sig för landet gagnelig och ändamålsenlig.

Det har äfven blifvit sagdt här att riksbankskontoren mycket väl skulle ha tid att syssla med privatutlåning. Ja, det ha de ju rätt att göra äfven nu. Men man finner ibland att Riksdagen får afskrifva fordringar på vissa personer och firmor, som icke kunnat honorera sina förbindelser. Sådant förekommer icke då

riksbankskontoren endast få sköta rörelsen på det sätt som nu i *hufvudsak* äger rum, nämligen genom att vara en mellanhand och mottaga rediskontering från öfriga banker. Då ha de icke några risker, utan äro i tillfälle att på respektive platser reglera penningrörelsen och äfven råda däröfver. Något bättre sätt än det som för närvarande finnes har motionären icke påvisat och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Angående räntegodtgörelse för medel, innestående å depositionsräkning i riksbanken.

(Forts.)

Herr Sommelius. Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag ännu en gång besvärar herrarna, men jag har uppkallats af herr Söderberg. Han har nämligen frågat mig om jag är af den meningen, att riksbanken år 1907 och 1908 förstod att på ett skickligt sätt reglera penningställningen och behålla herraväldet öfver landets finansiella ställning under dessa kritiska år, då privatbankerna på sätt och vis trasslat in situationen — jag kan icke erinra mig om han använde precis det ordet trasslat men det var ungefär så. Jag erinrar mig dock icke, att det var mer än en större bank, som den gången kom i svårigheter, och anledningen till att detta icke hände flera banker är helt säkert att söka i den omständigheten att riksbanken hade en organisation, som då visade sig vara situationen vuxen. Det var emellertid äfven en annan sak, som i afsevärd grad bidrog att förekomma att långt flera olyckor inträffade 1907 och 1908 än som kunde kommit fram, och det var, att man hade en duglig riksbankschef. Denne sammanförde nämligen affärsbankerna från norr till söder och hjälpte dem att träda emellan och ordna där det fanus företag i vårt land som hotade att ramla öfver ända. Af hvilken betydelse detta var inses lätteligen då man betänker, att de värden, som då stodo på spel gingo upp till 20 millioner kronor eller mera.

Nu har herr Söderberg äfven frågat hvad jag menade med, att en sådan ändring i organisationen af riksbanken skulle kunna medföra sämre förhållanden för näringslivet. Då vill jag anföra att i och med detsamma som en ändring i organisationen blir verklighet, blir följden den, att riksbanken kastas in i en konkurrens, som gör att riksbanken förlorar herraväldet öfver penningmarknaden, en konkurrens, som möjligen kommer att få till resultat att samla de öfriga penninginrättningarna, hvilka helt säkert då komma att erinra sig sin uppgift gentemot aktieägarna, och den är att förtjäna pengar. En sammanslagning vore mera i stånd till att sätta affärsbankerna i tillfälle att uppfylla dessa sina förpliktelser mot sina aktieägare. — Det var min mening, när jag antydde det skälet i mitt förra anförande.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talman gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Härefter föredrogos hvar för sig lagutskottets utlåtanden: nr 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om rätt för skogsägare till väg öfver annans mark för skogsprodukters framforslande, och

nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, lag om utsträckt tillämpning af lagen angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909 samt lag om utsträckt tillämpning af lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne den 25 juni 1909.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Angående
önskemål i
fråga om upp-
låtelse af
kronodomä-
ner till små-
bruk.

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk.

Ut i en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 200, hade herrar *Linders* och *Nilsson* i Tånga hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till en sådan ordning för upplåtelse af kronodomäner till småbruk, att dessa blefve tillgängliga för mindre bemedlade samt såväl brukarens besittning som ändamålet med upplåtelsen skyddades.

Utskottet hemställde, att Riksdagen i anledning af förevarande motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, hvilka nya former för upplåtelse af egna hem från kronans jordbruksdomäner kunde anses önskliga, därvid särskildt borde tagas i öfvervägande lämpligheten af upplåtelse med tryggad besittningsrätt, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en dylik utredning kunde gifva anledning.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *Pers*, *Linders* och *Nilsson* i Tånga mot viss del af motiveringen, samt

af herrar *Odelberg*, *Paulson*, *Fahlén*, *E. A. Lindblad* och *Aaby A. W. Ericsson*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan uppläst, yttrade

herr Odqvist: Herr talman, mina herrar! Vid denna frågas behandling så väl i afdelningen som inom utskottet, har

jag ställt mig på reservanternas sida, men af en tillfällighet kom jag icke att få mitt namn med i reservationen.

Frågan är ju icke ny och har flera gånger behandlats af Riksdagen, nämligen 1910 och 1911, och har bägge gångerna afslagits. Hvarför jag egentligen icke kunnat biträda det skrifvelseförslag, utskottet stannat vid, beror på att jag hyser stora betänkligheter för att, när dessa lägenheter skola utlämnas, staten ovillkorligen måste uppföra och underhålla byggnader för deras räkning, till hvilka upplåtelse skulle ske. Detta kommer enligt mitt förmenande att förorsaka stora utgifter för statsverket, och jag anser mig ha så mycket större skäl att hysa farhågor i detta afseende som vi ju veta, att denna byggnadsskyldighet vid mindre boställen slukar i hufvudsak de inkomster, som statens domäner lämna.

Mitt andra skäl är, såsom jag anfört förut, hvarje gång denna fråga förevarit här i Riksdagen, att jag anser att äganderätten är att föredraga framför den s. k. tryggade besittningsrätten, som nu föreslås här. Jag tror det skulle vara till föga gagn för egnahemsinnehafvarne att få dessa lägenheter upplätta under en sådan form. Jag för min del är fullt förvissad om att äganderättsformen är den mest lämpliga och tillfredsställande. Reservanterna hafva i öfrigt angifvit de skäl, på hvilka de stödjå sina åsikter, och under åberopande af dessa skäl ber jag att i korthet få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren hade två skäl för sitt afslagsyrkande. Det första var omsorgen om staten, som enligt talarens uppfattning skulle åsamkas alltför stora kostnader, om den skulle bygga på dessa lägenheter, som skulle upplätas med besittningsrätt. Det andra skälet var, att talaren höll på äganderätten.

Nu får jag för min del säga, att mig synes det, som om herr Odqvist mycket väl skulle kunnat vara med om utskottets hemställan, ty äfven utskottet håller ju på äganderätten, såsom tydligt och klart framgår af utskottets motivering. För det första åberopar utskottet detta ur motiveringen till den hemställan, som gjordes af reservanterna i denna fråga vid fjolårets riksdag. Däri heter det bl. a.: »Utskottet ville emellertid uttryckligen betona, att utskottet härmed ej velat uttala sig för ett öfvergifvande af äganderätten såsom upplåtelseform utan att denna skall bibehållas i de fall, då egnahemsspekulanten hellre åstundar en dylik.» Men så säga reservanterna vid fjolårets riksdag vidare:

»Emellertid anser sig utskottet böra göra det bestämda uttalande, att upplåtelse med besittningsrätt böra ske under sådana villkor, att innehafvarne af på dylikt sätt upplätta egna hem tillförsäkras rätt att under upplåtelse tiden eller vid dess slut lösa till sig fastigheterna med äganderätt.»

*Angående
önskemål i
fråga om upp-
låtelse af
kronodomä-
ner till små-
bruk.*

(Forts.)

Angående
önskemål i
fråga om upp-
lättelse af
kronodomä-
ner till små-
bruk.

(Forts.)

Det synes mig, som om äfven herr Odqvist skulle kunna vara belåten med det resultat, hvartill utskottet kommit och de uttalanden, som utskottet här har gjort. Utskottet har nämligen i år gjort till sitt uttalande hvad reservanterna anförde i fjol. Det är nog på sätt och vis sant som herr Odqvist sade, att Riksdagen förut afslagit sådana framställningar, men det är också sant, att denna kammare flera gånger lämnat sitt bifall till motioner, som gått i samma riktning som den föreliggande, ehuru väl frågan fallit på grund af Första kammarens motstånd. — Det är på det sättet det förhåller sig med Riksdagens afslag på denna fråga vid föregående riksdagar.

Vidare säger utskottet: »Äfven om utskottet i likhet med 1911 års jordbruksutskott anser upplättelser med äganderätt vara den lyckligaste formen för främjandet af egnahemsbildningen, torde det enligt utskottets förmenande icke kunna förnekas, att det i många fall vore fördelaktigt, om personer, hvilka önskade skaffa sig egna hem å statens domäner, lämnades tillfälle att själfva välja den upplättelseform, som för dem vore lämpligast.» Det synes ändock oss, som vilja att så många som möjligt må bindas vid jorden och ägna sig åt jordbruk, att äfven den argaste högerman skulle kunna gå med på ett sådant förslag, som endast är ägnadt att tillmötesgå dem, som vilja skaffa sig egna hem. Under den sist pågående valrörelsen fanns det, så vidt jag kunde följa med, icke en enda talare, som hade någon annan uppfattning än att alla partier ville framhålla det såsom en förtjänst, att de ville skydda och främja egnahemsrörelsen. Då motionärerna här vilja göra detta under de former, som för vederbörande äro de lämpligaste, synes det mig att alla, som vilja befrämja bildandet af egna hem, skulle kunna gå med på detta förslag.

Jag kan sålunda icke finna annat än att vi böra öppna möjlighet för hvar och en att själf välja den väg, som han finner vara den lämpligaste till att skaffa sig ett eget hem.

Vidare yttrade utskottet: »Det kan under nuvarande förhållanden knappast förvåna, att egnahemsrörelsen vunnit så jämförelsevis ringa anslutning just hos den samhällsklass, hvilkens behof af egna hem densamma kanske i främsta rummet borde vara ägnadt att tillgodose, nämligen landtarbetarebefolkningen.» Då jag är öfvertygad, att herr Odqvist i likhet med mig önskar att så många som möjligt af dessa landtarbetare må beredas tillfälle att skaffa sig egna hem, så vågar jag hoppas, att herr Odqvist, som ändock icke varit mera arg motståndare till detta förslag än att han icke ens kommit ihåg att reservera sig mot utskottets hemställan, också skall finna anledning att biträda utskottets förslag, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner å de yrkanden, som under öfverläggningen framkommit, hvarvid kammaren biföll utskottets hemställan.

Angående önskemål i fråga om upphäfvande af kronodomäner till småbruk.

§ 4.

Efter föredragning af Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning af herr K. Martins motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om upphäfvande af kungl. brefvet den 18 december 1772 angående förbud mot auktioners hållande utom Stockholms stad, lämnades ordet till

(Forts.)

Herr Martin, som anförde: Herr talman! Med den utgång motionen fått i Första kammaren och likaså här i Andra kammarens första tillfälliga utskott skall jag icke hålla något anförande i frågan, utan inskränka mig till att uttala mitt ogillande af själfva motiveringen, som jag icke kan finna hållbar.

Jag har som sagdt intet yrkaude.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Till behandling förelåg vidare Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, angående herrar Wedins och Widéns motion, nr 237, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att för arrendatorer af vissa fastigheter i Norrland och Dalarne underlätta fastigheternas förvärfvande med äganderätt.

Angående åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarne att förvärfa fastigheterna med äganderätt.

I motionen inom Andra kammaren, nr 237, hade herrar Wedin och Widén hemställt, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i hvilken omfattning och på hvilket sätt åtgärder från statens sida borde vidtagas i syfte att för arrendatorer å sådana fastigheter, som afsåges i lagen om uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne den 25 juni 1909, underlätta att förvärfa desamma med äganderätt.

Utskottet hemställde, att herrar Wedins och Widéns förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och begärdes härefter ordet af

Herr Widén, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den förevarande motionen berör ett ämne, som enligt min mening är af synnerligen stor betydelse, såväl socialt som nationalekonomiskt, för utvecklingen i Norrland. Utskottet har affärdat motionen jämförelsevis kort. Jag skall dock be att få yttra några ord till förmån för densamma.

Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfva
fastigheterna
med ägande-
rätt.

(Forts.)

I allmänhet är jag icke någon vän af ett forceradt statsingripande vare sig på detta eller andra områden, men å andra sidan är det min bestämda mening, att staten icke heller skall låta allting gå vind för våg, utan måste vara beredd att ingripa, där utvecklingen synes vilja taga en farlig eller skadlig riktning. Syftet med norrlandslagstiftningen, till hvilken denna fråga ju på det närmaste anknyter sig, särskildt med den s. k. norrländska förbudslagen af 1906, till hvilken sluter sig vanhäfDSLagen af 1909, är, som bekant, hufvudsakligen att söka uti Norrland bibehålla och utveckla *en själfständig jordbrukande befolkning*. Det var denna befolkning, som genom det öfverhandtagande bolagsherraväldet öfver jorden höll på att antingen försvinna eller öfvergå till en klass af osjälfständiga arrendatorer. Med förbudslagen af 1906 afsågs förnämligast att hindra *minskningen* af denna själfständiga jordbrukande befolkning i Norrland, och så vidt jag kunnat förspörja inom den provins däruppe, där jag har min verksamhet, har lagen verkat godt i den afsedda riktningen. Den har gifvit stadga åt förhållandena på detta område och hindrat, åtminstone i all hufvudsak, den minskning af de själfägande jordbrukarne, som förut tagit så stark fart.

Med den stora utsträckning, som bolagens förvärf icke blott af skogsfastigheter utan äfven af jordbruksfastigheter har tagit i Norrland kan man emellertid icke nöja sig med att blott bibehålla den nu befintliga själfständiga jordbrukande befolkningen, utan något måste äfven åtgöras för att underlätta att *den jordbruksegendom, som nu befinner sig i bolagens ägo, må kunna* med tillhörande nödig skog *öfvergå i händerna på själfägande jordbrukare*. Det är ett problem att lösa, som vi ha kvar efter norrlandslagstiftningen eller rättare sagdt, som den hjälpt till att framkalla, och lösningen af detta problem är en af de viktigaste uppgifter, som för närvarande äro oss förelagda med afseende på Norrland. En sådan öfvergång af jordbruksjord från bolagen i händerna på själfägande jordbrukare kommer nog i alla händelser att äga rum, äfven om lagstiftningen icke ingriper, men det är fara att den då tager en mindre lycklig vändning. Det är nämligen uppenbart, att arrendatorsklassen naturenligt skall sträfva efter att förvärfva de arrenderade fastigheterna med äganderätt. Hittills har detta icke kunnat, åtminstone i mera afsevärd utsträckning, äga rum, beroende dels därpå att arrendatorerna i allmänhet icke äro ekonomiskt så situerade, att de kunnat köpa, och dels därpå, att bolagen antingen nekat att öfver hufvud sälja eller där de velat sälja hållit prisen för höga. På senare tiden ha emellertid bolagen börjat visa större tendens att sälja, och det är den norrländska vanhäfDSLagen, som här tjänstgör såsom pådrifvande kraft. Den lagen var ju också afsedd att verka på det sättet; och vi se redan nu, att den fyller sitt ändamål, i det att

bolagen, som sagdt, nu börja visa mera villighet att sälja sina jordbrukshemman, hvilka de förut gemenligen ägostyckat.

Angående åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarne att förvärfa fastigheterna med äganderätt.

(Forts.)

Härvid ingriper i viss mån äfven den norrländska arrendelagen. Denna har nämligen ledt därhän, att en stor del af bolagen uppgjort längre tids kontrakt med sina arrendatorer. Vare sig dessa upprättats efter nämnda lag eller efter den allmänna arrendelagen, medföra de den påföljden att bolaget-jordägaren är bunden att låta arrendatorn sitta kvar i sitt arrende under hela arrendetiden, oftast femton eller tjugu år. Och där inga kontrakt alls finnas, lärers på grund af den norrländska arrendelagen förhållandet blifva ungefär enahanda, om arrendatorn så påfordrar. Detta har å andra sidan till följd, att bolagen, om de vilja sälja, i de flesta fall äro hänvisade att sälja till sina arrendatorer. Nu föreligger den stora faran, och det är den man ser där uppe i min provins med stor oro, att ju mer bolagen bli intresserade af att sälja, dess mer komma arrendatorerna att köpa. De få kanske köpa mot erläggande af en ganska ringa del af köpeskillingen kontant, men för den återstående delen komma de i skuld hos bolagen; och därigenom komma dessa arrendatorer i själfva verket i bolagens händer mycket värre än de på grund af gällande arrendelagar voro såsom arrendatorer. Det är att befara, säger jag, att utvecklingen kommer att gå i den riktningen om vi låta dem fortsätta på egen hand.

Utskottet har anfört ett i motionen åberopadt yttrande af en arrendator — en bland de vaknare af arrendatorsklassen där uppe — att arrendatorer, som köpt sina egendomar mot skuld till bolagen, skulle få »en högst tvifvelaktig tillvaro som ägare af den jord, de nu arrendera, och samtidigt från den med stora resurser utrustade förre ägaren på sig själf och sin ohållbara ekonomi öfverflytta fastighetens byggnads- och häfdeskyldighet»; utskottet har, säger jag, anfört detta yttrande såsom skäl för afslag på motionen. Att så kunnat ske beror på att det lösryckts ur sitt sammanhang; uttalandet har, af den som fällt det afsetts att visa, hur illa det skulle komma att gå därest arrendatorerna vid dessa transaktioner få sköta sig själfva. Utskottet drar ock själf en riktig konklusion om utsikterna, därest man låter utvecklingen gå sin gång, då utskottet säger: »En dylik öfvergång är, synes det utskottet, icke önskelig med mindre nödiga garantier vinnas för att ej arrendatorerna få en sämre ställning som själfägare än de förut haft.» Ja, det är just det man skall se till och det är just det, som afses med den undersökning, som begärts. Meningen är att se till hvad som här kan och bör göras för att vinna *garantier för en sund utveckling af den med norrländslagstiftningen åsyftade omvandlingen af en själfständig arrendatorsklass till själfägande jordbrukare.*

Nu har utskottet hänvisat till egnahemslagstiftningen och sagt, att det är den, som i detta hänseende skall bringa hjälp.

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarna att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

Ja, det är klart, att äfven den skall kunna i viss mån användas för detta ändamål, men min öfvertygelse, grundad på erfarenhet åtminstone från den provins jag tillhör, är den, att egnahems- lagstiftningen icke hjälper i detta stycke. Dels — och det kan till äfventyrs afhjälpas — äro de medel, som tillhandahållas för egnahemsbildningen för närvarande för små; de räcka icke ens till för de behof, som redan nu förefinnas, och ännu mycket mindre för detta stora *nya* behof. Detta skulle emellertid, sade jag, kunna hjälpas. Men en sak, som alls icke kan hjälpas, är den, att dessa köpare, om hvilka här är fråga, icke komma att anlita egnahemslänerörelsen hvars former icke passa och sannolikt ej heller komma att passa för deras behof; utan man får nog för dessa fall hitta på andra utvägar. Härmed vill jag dock ej hafva sagt att det icke är möjligt, att äfven egnahemslagstiftningen kan i någon mån användas för detta ändamål. Men säkert är att det icke är nog. Utskottet har hänvisat till den kommitté, som för närvarande utreder egnahemsfrågan; men jag tror icke, att denna egnahemskommitté, kommer att se på denna sak med de alldeles särskilda blickar, med hvilka den nödvändigt måste ses, om man skall komma till ett godt resultat. Det fordras med all säkerhet ett alldeles särskildt skärskådande af denna fråga. För min del är jag på grund af den inblick i ställningen som jag i mitt län fått, fullkomligt öfvertygad om, att det är nödvändigt för statsmakten att göra en ordentlig utredning och vidtaga särskilda åtgärder, för så vidt man vill undvika, att förhållandena däruppe bli sämre, än de nu äro; och det bli de om bolagen och deras arrendatorer få i lugn och ro göra upp saken för sig själfva.

Jag vet nu icke, om förhållandena äro fullkomligt analoga i öfriga norrländska län, ty jag har icke varit i tillfälle att undersöka det, men jag skulle tro, att åtminstone på en del håll råda alldeles lika förhållanden som i mitt län. Och därför att jag allvarligt nitälskar för, att dessa förhållanden skola läggas på rätt bog, är det som jag har bragt saken på tal. Så mycket lär under alla förhållanden vara vunnet med denna motion, att man fått ögonen öppna för, att här verkligen är något att göra. Och jag har för öfrigt icke heller med motionen i denna fråga sagt mitt sista ord. Äfven om kammaren skulle nöja sig med den hänvisning till egnahemsutredningen som gjorts och afslå motionen, kommer jag otvifvelaktigt att känna mig nödgad att i en eller annan form taga upp saken igen; ty man kan icke, om man nitälskar för ett ändamålsenligt ordnande af dessa förhållanden, låta allt få vara som det är, utan göra allt hvad man kan för att statsmakten skall taga sig saken an.

Utskottets motivering synes mig slutligen på en gång undvikande och missvisande i all sin välvillighet; man skulle däraf till och med förledas att tro att det vore bättre, att fortfarande

ha bolagsarrendatorer än en själfständig jordbrukarebefolkning däruppe. På grund häraf kan jag för min del, äfven om jag skulle kunna finna mig i ett afslag för närvarande på motionen, under inga förhållanden vara belåten med den motivering, som af utskottet anförts.

Jag ser mig därför nödsakad att yrka bifall till motionen.

Vidare anförde.

Herr Sandler: Herr talman! Med anledning af den siste talarens anförande ber jag att få andraga några af de skäl, som ha fört utskottet till dess uppfattning.

Jag ber först att få förutskicka, att jag för min egen del saknar den personliga kännedom om de här ifrågavarande förhållandena, som den förra talaren säkerligen besitter; och då man befinner sig i den belägenheten, får man ju lof att bedöma frågan efter de upplysningar, som man kan få från olika sakkunniga håll.

Till en början vill jag gentemot den förre talaren säga, att det måtte föreligga ett litet missförstånd beträffande åtminstone en del af motiveringen. Han sade, beträffande den del af motiveringen å sid. 2 i utskottets betänkande, där det hänvisas till ett uttalande af en arrendator, att detta citerade uttalande skulle af utskottet ha anförts såsom skäl emot motionen. Här föreligger ett missförstånd. Utskottet har i stället anført detta såsom ett understrykande af sin med motionärernas sammanfallande uppfattning, att, om en öfvergång här skall ske från arrendatorstillståndet till själfägarestillståndet, denna öfvergång bör ske under sådana former, att riskerna bli så små som möjligt. Det framgår också af den omedelbara fortsättningen, att detta är meningen med hvad utskottet anført.

Hvad nu motionärerna här närmast yrkat, är, såsom af motionen framgår, att staten skulle ingripa och på ett eller annat sätt finansiera arrendatorernas öfvergång till själfägare. Då denna fråga kom upp inom utskottet, var det ju ganska naturligt, att man i första rummet såg sig om efter någon redan förefintlig institution, som skulle kunna anlitas för denna finansiering, och vi kommo då helt naturligt att rikta vår uppmärksamhet på egnahemslånefonden. Vi måste då först och främst fråga oss, huruvida icke möjligen denna egnahemslånefond redan nu kan användas för det ifrågavarande ändamålet. Vi införskaffade oss därför från sakkunnigt håll upplysningar om den saken, och då försäkrades oss alldeles bestämdt, att åtminstone i öfre Norrland redan nu med tillhjälp af den nuvarande egnahemslånefonden och de nuvarande bestämmelserna för egnahemslån mycket väl kunnat försiggå en sådan öfvergång i stor skala af arrendatorer, som önska bli själfägande jordbrukare. Vid detta förhållande

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

ansågo vi, att det fanns starka skäl för, att man äfven i fortsättningen borde lita sig till denna egnahemslånefond i första rummet, om staten skall finansiera öfvergången till själfägande jordbrukare.

Nu förhåller det sig emellertid nog så, att användningen af egnahemslånefonden är olika i olika trakter af Norrland. Det förefaller åtminstone, som om det i detta hänseende skulle förefinnas en viss skillnad emellan nedre och öfre Norrland. Men denna olikhet beror närmast på den olika tolkningen af bestämmelserna för egnahemslånen, och vid sådant förhållande vore ju det närmast liggande önskemålet, att man kunde få sådana förtydliganden af bestämmelserna för egnahemslånen, att därigenom tolkningen äfven på andra håll blefve densamma som i öfversta Norrland, där man under senaste tiden med tillhjälp af egnahemslånefonden i stor utsträckning har finansierat öfvergången till själfägare.

Nu kan ju sägas, att den nuvarande egnahemslånefonden är otillräcklig för detta ändamål, och utskottet har då hänvisat till, att enligt trontalet kommer förslag från regeringens sida att föreläggas Riksdagen om ökade medel för denna egnahemslånerörelse. Och vi ha då föreställt oss, att man åtminstone borde afvakta denna proposition, innan man kunde klart se, hvad som här bör göras för att befrämja det syftemål, som af motionärerna framhållits.

Om kammaren skulle besluta en skrifvelse i detta ärende i sakens nuvarande läge, kan jag för min del icke se, hvad man med denna skrifvelse egentligen skulle vinna utöfver understyrkandet af det önskvärda i själfva framställningen. Om det medgifves, att det är riktigt att här använda och tänka på egnahemslånefonden, och man vet, att en höjning af densammas belopp är ifrågasatt, då skulle det därefter ligga närmast till hands att tänka på, hvilka förändringar som i bestämmelserna om egnahemslånen böra vidtagas. Denna fråga ligger redan under ompröfning hos egnahemskommittén. Det har varit för utskottet bekant, att de spörsmål, som äro framförda i denna motion, äro under beaktande hos denna sittande egnahemskommitté. Vid detta förhållande ansåg sig utskottet icke kunna komma till något annat resultat än att i sakens nuvarande läge hemställa, att kammaren icke måtte fatta något beslut med anledning af den föreliggande motionen, och jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Detta ärende är, som också den ärade talaren, herr Widén, sade, af mycket stor betydelse, och särskildt må detta gälla för det län, hvilket jag tror mig känna rätt godt i detta afseende. Jag vill då säga, att hvarje tid, som går, är af oskattbart värde, då det gäller att

tillvarataga något af den jord, som sålts (eller bortskänkts kan man säga), som emellertid sålts för en obetydlig penning, att på nytt tillvarataga den för jordbruksintresset. Det är många omständigheter, som göra, att rätta tidpunkten just nu är inne, och Jämtland har kanske mer än något annat län att uppvisa sådana förhållanden.

Angående åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarne att förvärfa fastigheterna med äganderätt.

(Forts.)

Saken är nämligen den, att vanhäfDSLagen verkar på tvåhanda sätt. För det första verkar den så, att bolagen inse, att det för dem är till ekonomisk fördel att såvidt möjligt genast afyttra sin jordbruksjord. För det andra verkar denna lag genom sitt åläggande för bolagen, att inom viss tid fullgöra en viss byggnadsskyldighet på deras hemman, framtvingande en försäljning. Då ställer sig saken så: *kunna* bolagen sälja jorden, så göra de det, kunna de *icke*, måste de ställa sig till efterrättelse vanhäfDSLagens bestämmelser. Denna vanhäfDSLag har gjort, att flera af bolagen däruppe skaffat sig byggmästare och fast anställdt folk för att bygga efter vanhäfDSLagens synebestämmelser. Men hvarje sådant hemman, som bebygges efter vanhäfDSLagens synebestämmelser, är ett hemman, som afhändts möjligheten till många jordbruk. Orsaken härtill är den, att, när man nu bygger, blir hemmanet för dyrt, och styckning af hemmanet omöjliggöres. Därför måste bolagen behålla hemmanen, de hus, som de byggt upp, få stå, till dess de i sin tur få vanhäfDSSynen på sig för reparationer, ny- eller ombyggnad. Detta blir följd, och jordbrukshemmanet får som jordbruk betraktadt förfalla. Möjligheten är då stängd för den, som vill bruka jorden, att åtkomma densamma.

Till mig ha kommit många personer med begäran om biträde för att erhålla egnahemslån, när bolagen lofvat dem upplåtelse af det ena eller det andra hemmanet och förklarat sig villiga att uppdelat ett hemman i så och så många egnahem, om arrendatorn eller spekulanterna kunde skaffa ett visst belopp, då resten skulle få innestå. De skulle få köpa jorden med de in-teckningsmöjligheter, hvarpå lånen erhållas. De äro villiga, men det möter svårigheter att få dessa egnahemslån. Jag vill säga, att däruppe begäras så många lån, att många, många tiotusentals kronor mera begäras som lån, än hvad som finnes att utlåna. Detta i sin mån inverkar därhän, att när arrendatorn vet med sig, att det dröjer, första året med säkerhet, innan han erhåller det sökta lånet, och nästa år det äfven råder stor osäkerhet om lånets beviljande, han drar sig för att binda sig fast vid denna ansökan, hvilken han, om han går in med den, anser sig skyldig stå kvar vid. En annan sak är, att bolag äfven i det fallet draga sig för att lämna jord till honom på hand, som man säger, på denna utsträckta och obestämda tid. Svårigheterna för ägostyckning och de många, krångliga och dyrbara formerna för egnahemslånen ej minst i in-teckningsbestämmelserna, inverka äfven afskräckande. Det är också i ett annat afseende vanhäfDSLagen

Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förväfva
fastigheterna
med ägande-
rätt.

(Forts.)

här inverkar. När bolaget bekostat byggnader på hemmanet, har detta stigit i värde, och bolaget begär ett högre arrende, hvilket arrendatorn icke anser sig kunna gifva; och jag känner många fall, där arrendatorn måst sluta med sitt arrende just på grund af detta förhållande.

En annan sak, som jag skulle vilja ha omnämnd här i kammaren, är orsaken till den lätthet bolagen haft däruppe att få arrendatorer. Detta har till stor del berott därpå, att bolagen innehaft 30—50 års köp af skog, hvilka de senaste åren utgått. När bolagen innehade dessa stora skogsköp med nyttjanderätten till skog, var det lätt för bolagens arrendatorer att erhålla afverkning och inkomst under vintern, under den tid, då de ändå kunde och voro tvungna att vara borta för att erhålla förtjänst; under sommaren arbetade de å den jord, de arrenderade af bolagen. Nu ha dessa kontrakt — det är stora områden det här gäller — utgått, och därigenom har under de sista åren förtjänsten för arrendatorerna i stor utsträckning inskränkts, hvilket gör, att arrendatorerna nu icke äro så intresserade som förr af att stanna som arrendatorer på dessa hemman. Det är inom Jämtland — på initiativ af landshöfding Widén — bildadt ett egnahemsbolag, som i någon mån skulle kunna få tillfälle — det är förnärvarande synnerligen lämpligt att rädda något åt dem, hvilka själfva vilja försöka bruka jord; men hur långt kan detta lilla bolag nå? Här är endast ett bevis på god vilja, knappast mer.

Jag anser, att ingen kan förlora någonting på, att frågan nu går till den utredning, som är af motionärerna föreslagen. Säkert skulle hvarenda en vinna därpå. Utskottets förslag, ja, det är icke annat än ett afslag, hur välvilligt det än är motive-radt. Saken brådskar, om vi vilja rädda tusentals små egna hem och göra det möjligt för dem, som vilja bruka svensk jord, att skaffa sig ett eget hem. Det brådskar, och jag ber kammaren ansluta sig till oss, som önska bifall till motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen och afslag å utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag tror också, att utskottet tagit denna sak icke tillräckligt ur synpunkten af den stora fara, som hotar. Man kan icke begära att utskottet skall vara underkunnigt om densamma, men jag måste i hufvudsak, ehuru med något annan formulering, ansluta mig till motionärernas förslag.

Nu är det ju, såsom framhållits i motionen, så, att man trott att genom en arrendelag och vanhäfdslag skulle någorlunda tryggas arrendatorernas ställning på bolagshemman. Men detta är icke nog, utan det finnes en stor lucka i norrlandskommitténs förslag, en lucka, som endast reservanter sökt fylla. Det måste vara dessa arrendatorers önskan att återvinna sin frihet och utan beroende af enskildes godtycke få själfständigt bruka jorden på betryggande villkor, och det är ju klart, att arrendelagen och

vanhäftslagen påskynda en benägenhet hos bolagen att göra sig af med denna jord. Men å andra sidan finnes det ingenting, som hjälper arrendatorerna att på ett riktigt och för dem öfverkomligt sätt komma i besittning af jorden. Detta sökte reservanter i norrlandskommittén afhjälpa genom ett förslag om att statsmakten skulle träda fram och genom en tvångs aflösning af dessa jordbruk bereda arrendatorerna bästa möjliga fördelar. Detta förslag har icke berörts vare sig i motionen eller i utskottets betänkande, men det ingår och återfinnes i Andra kammarens motion nr 206, som framförts af en del ledamöter i kammaren och som utmynnar ibland annat det yrkandet, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftningsåtgärder i ändamål att, för jordbrukets upprätthållande och brukarnes frigörelse från beroende, i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor åstadkomma aflösning ytterst genom expropriation (tvångs aflösning) af torparens, bolagsarrendatorers och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

I motiveringen till denna motion säges, att det är omöjligt, att aflösning kan komma till stånd på förnuftigt sätt, om man öfverlämnar afgörandet till privata aftal mellan jordägare och arrendatorer, ty, heter det i motionen, dessa samhällsklassernas frigörelse från jordbundet beroende kommer icke till stånd, så länge man utgår ifrån att det är den stora jordägaren, som först och sist äger att efter sin vilja och sitt intresse bestämma om en aflösning skall ske, när den skall ske, hvad som skall afstås, hur mycket som skall betales, i hvilken ordning betalningen skall ske och hvem som skall öfvertaga jorden. Alltså det är detta vi borde ha redan nu, och om så vore förfölle ju helt och hållet behovet af motionärernas förslag. Men nu är det emellertid på det sättet, som herr Widén sade, att förhållandena gå sin egen väg. Jag skulle vilja uttrycka detta på det sättet, att statsmakternas ingripande alltid kommer för sent i sådana brådskande saker. Den institution, i hvilken vi befinna oss, kommer alltid efter med sitt ingripande, efter det lefvande lifvets utveckling. Då stå vi således inför en fara, om hvilken det icke hjälper att säga, att den kan blifva afhjälpt genom det förslag, jag läst upp. Detta förslag kommer att bli antaget någon gång i framtiden; det blir kanske först, när Första kammaren är afskaffad, om ens då, men därför kan man icke drifva en sådan idealpolitik, att man skall vänta på, att det bästa kommer att äga rum, utan beaktande att lifvet går sin egen gång under väntetiden i alla fall. Under tiden skola bolagen känna sig tvungna sälja för att slippa undan de nya förpliktelserna och försöka prassa ur arrendatorerna eller kanske, med arrendatorens förbigående, af andra eventuella köpare största möjliga valuta och ställa på bästa sätt för sig och sitt eget intresse utan att tillgodose arrendatorernas intressen. Då måste något ske, för att man skall kunna hjälpa

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

arrendatorerna på något sätt provisoriskt. Det finnes ingenting annat att göra, än att statsmakterna hjälpa med penningar, ty det är i alla fall bättre att arrendatorerna kunna få medel till köpeskillingen och äfven få rimligare betalningsvillkor än de dåliga, som de stora jordägarne kunna bevilja dem genom in-teckning i fastighet eller annan sådan åtgärd, och förresten är det som sagdt enda sättet på hvilket en hel del arrendatorsfamiljer kunna få sitta kvar. Kan arrendatorn icke skaffa hela kapitalet, kastas han, när tiden för arrendet är ute, ut på bar backe med sin familj, och en annan person, som har ett litet kapital att börja med, kommer i stället. Med hänsyn till detta är motionen riktig. Den bygger på, att här föreligger en fara som ofta kommer att inträda, innan man kan få den verkliga lösningen. Hur hjälpa detta? Jo, vi måste hjälpa på det sättet, att statsmakterna bistå med sina penningar, ty detta går lättare att få igenom än den rationella lösningen.

Nu har ju utskottet i själfva verket icke bestridt, att det förhåller sig på det sättet, men det har icke observerat faran tillräckligt utan bara hänvisat till, att vi ha ju en särskild fond för egnahemslån. Ja, mina herrar, den fonden är icke att lita på för den här saken, äfven om den ökas till sitt belopp. För det första dröjer det så länge, innan man kan få låna ur den, och här fordras hjälp på ögonblicket. För det andra är det så oerhördt godtyckligt, hvilka som få lån; så denna fond kan man icke alls räkna på, när det gäller en sak, som verkligen står på spel. Vidare har det ju ännu icke beträffande egnahemslåne-rörelsen slagit igenom, att det viktigaste är att först rädda redan befintliga jordbruk i stället för att bidraga med penningar till att skapa nya. Arrendatorernas kraf få kämpa en skarp strid med vederbörande i hushållningssällskapen, som särskildt ha att sköta denna sak. De komma sannolikt icke att i tid och på erforderligt sätt uppmärksamma just hvad som föreligger här; de ha icke tillräckligt intresse.

Hvad slutligen egnahemskommittén, som arbetar inom jordbruksdepartementet, angår, hörde jag nu, att utskottets ordförande framhöll, att man hört sig för där, och att man där verkligen tänker på dessa saker. Men, mina herrar, när man hör de tan- kar kommittéerna säga sig ha, när man kommer och frågar dem, då inser man att man i alla fall behöfver lägga makt bakom fordringarna, om det skall kunna räknas med att något blir af och något som duger något till. Det är nödvändigt, när sådana saker förekomma. Dessa arrendatorer ha ett fruktansvärdt damokleksvärd öfver sina hufvuden. Det är alldeles nödvändigt, att deras önskemål komma fram, så att vederbörande, som möj- ligen tro, att detta är bara ett kraf bland många, förstå, att det är något som man skall börja med och icke tilläfventyrs sluta med. Ur denna synpunkt äro alla motioner, som syfta på att

fästa statsmakternas uppmärksamhet på, att vissa medborgare icke kunna vänta mera, synnerligen viktiga och måste alltid enligt mitt förmenande, om Riksdagen skall fullgöra sina skyldigheter, framföras till höga vederbörandes synnerliga beaktande. Så ock i detta fall.

Nu ha emellertid motionärerna slutat med att — på samma gång, som de i sin motivering säga, att det kan bli mycket sämre för arrendatorerna, om de skola afstå från de förmåner, de ha enligt vanhäfdslagen och arrendelagen, och i stället komma att stå i stor skuld för sitt hemman — de föreställa sig, att om staten ger lån, staten kommer att ingripa så genom jordbrukskommissionen, att lån beviljas under sådana förutsättningar, att ändamålet med upplåtelseorna upprätthålles och att arrendatorerna också på samma gång få sin själfständighet betryggad. Men när de komma till klämman, svarar den icke fullt exakt mot motiveringen i motionen. Det ser ut, som om det här bara gällde att köpa ögonblickligen med äganderätt, när det kan ske. Man bör dock betona, att denna nödfallsutväg i afvaktan på bättre utvägar endast bör tillgripas, när verklig fara i ofvannämnda afseende är för handen; man måste därutöfver hålla andra och bättre åtgärder öppna och icke bara denna. Därför ber jag att få yrka bifall till motionens slutkläm med den förändringen i slutet, att orden »underlätta att förvärfva desamma med äganderätt» utbytas mot följande: »bereda tillfälle att, när fastigheterna af jordägarne utbjudas till salu, kunna förvärfva dem på betryggande villkor».

Jag ber, herr talman, att få anhålla om bifall till detta yrkande.

Herr Juhlin: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke blifva mångordig, men jag har med förvåning tagit del af detta utskottsutlåtande öfver den föreliggande motionen. Det synes mig, att den hade förtjänat ett bättre öde, och efter det varm-hjärtade anförande, den siste ärade talaren hade, hyser jag verkligen den förhoppningen, att kammaren måtte bifalla denna motion.

Det är ju ett ganska underligt resonemang utskottet för här, när det säger:

»En dylik öfvergång är, synes det utskottet, icke önskelig med mindre nödiga garantier vinnas för att ej arrendatorerna få en sämre ställning som själfägare än de haft förut. Det bör icke heller bortses från den fara för ny jordspekulation, som kan uppstå genom att jorden öfvergår i en ekonomiskt svagt situerad medborgargrupps ägo.»

Jag tycker det är ett ganska underligt resonemang. Om man skulle utgå från det, så skulle det ju vara nästan omöjligt för mindre bemedlade personer att skaffa sig eget jordbruk. Då

*Angående
älgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfva
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

nu ett så ypperligt tillfälle gifves här, såsom vi hört af represen-
tanter från Jämtland, af länets höfding, som jag tror känner
förhållandena och intresserar sig varmt för sitt läns bästa, så
synes det mig vara tillräckligt skäl för bifall till motionen, äfven
om förhållandena icke skulle vara analoga i de öfriga norrländska
länen och det sålunda endast skulle afse Jämtland. Därmed vore
ganska mycket vunnet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till
motionen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Herr talman! Innan den norrländska
vanhäftslagen blef af Riksdagen antagen, hörde man ständiga
klagomål öfver, hvilken svår ställning Norrlands bolagsarrendatorer
befunno sig i, och man hade blott en önskan att kunna skapa
själfständiga bondehem i Norrland. Det var med smärta man
erfor, att arealer lika stora som hela provinser i södra Sverige
innehades af ett enda bolag, och att hela detta område var mer
eller mindre beroende af en bolagsdisponents vilja. Nu tyckes
den norrländska vanhäftslagen hafva verkat därhän, att möjlighet
finnes för uppfyllandet af dessa gamla önskemål.

Men en annan fara hotar nu. nämligen att arrendatorerna
skola för erläggande af köpeskilling för hemman komma i
ekonomiskt beroende af bolagen, därigenom att de måste låna
pengar från bolagen, och i stället för att vara arrendatorer blifva
deras gäldenärer. Den ställningen blir kanske bekymmersammare
än den första. Därför synes det mig, att det viktigaste nu är,
att staten träder emellan och tillhandahåller dessa arrendatorer
nödigt kapital, såsom staten gjort i öfriga delar af landet genom
att anvisa medel till egnahemslånefonden. Att använda denna
egnahemslånefond för detta ändamål torde icke låta sig göra, ty
den är redan hårdt anlitad, och om norrlandsarrendatorerna
finge del af den, skulle helt säkert andra delar af landet blifva
lidande därpå. Förlidet är räckte ju som vi veta medlen icke
till på långt när. Det torde också kunna hända, att lånevillkoren
borde ställas annorlunda för Norrland än för södra Sverige.

Detta synes mig vara ett ytterligare skäl att bifalla motionen
och sätta Kungl. Maj:t i tillfälle att utreda denna fråga i sin
helhet. Kungl. Maj:t må sedan se till, om någon ny egnahems-
lånefond behöfves eller icke, eller om för Norrland andra villkor
äro erforderliga än för södra Sverige.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka
bifall till motionen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag vill säga
med afseende på talet om egnahemslånefonden, att motionärerna
icke tänkt sig dess anlitande i här förevarande fall vara alldeles
uteslutet. Men för min del är jag öfvertygad om, att den hvarken

med nu gällande bestämmelser eller under dess blifvande form kommer att i praktiken bringa någon effektiv hjälp mot de faror, som motionärerna vilja mota, utan det är nog nödvändigt, om vi vilja bringa hjälp här, att undersöka denna sak för sig. Och, mina herrar, detta är verkligen, såsom jag förut sagt, en så viktig social och nationalekonomisk fråga för oss i Norrland, att den förtjänar att bli undersökt, så att man får klart för sig, hvilka utvägar som må kunna finnas. Motionärerna ha icke vågat direkt föreslå någon fond för detta ändamål, fastän detta säkerligen är det enda möjliga; utan vi ha inskränkt oss till att begära en undersökning af förhållandena; och så viktiga och ingripande äro, som sagdt, dessa förhållanden, att de nog tarfvat en undersökning.

Angående åtgärder för underlättande för arrendatorer i Norrland och Dalarne att förvärfva fastigheterna med äganderätt.

(Forts.)

Herr Lindhagen har nu framställt ett yrkande, hvori han vill ha klämman något ändrad, såvidt jag fattade honom rätt, därhän, att man i slutet skref i stället för »underlätta och förvärfva desamma med äganderätt» »beredes tillfälle då köp ifrågakommer att förvärfva dem på betryggande villkor». Det är ju ett allmännare uttryck, men då det i sak innefattar detsamma som motionen, så har jag ingenting emot att yrkandet formuleras på det sättet. Hufvudsaken är, att man får fram någonting till Kungl. Maj:t. Sedan blir det utredningens uppgift att finna de rätta vägarna. Men arrendatorerna vilja själfva ha äganderätt, och så tror jag äfven det kommer att bli i alla fall. Men det skadar ju icke att hålla själfva uttrycket litet allmännare. Jag skall därför be att få instämma i det yrkande, herr Lindhagen gjort.

Herr *Ström* förenade sig med herr *Widén*.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Jag skall för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag, icke därför att jag för min del har något som helst emot att i Jämtland underlätta arrendatorernas sträfvanden att få dessa egendomar till egnahem. Men jag vill betona, att frågan här gäller, huruvida man verkligen skall begära vidtagande af särskilda åtgärder, åtgärder, som syfta till att upplägga en särskild lånefond för att lösa dessa, som äro under bolagens välde, till egnahemsbrukare, eller om man skall låta nöja sig med den fond, som nu redan finnes, nämligen egnahemslånefonden, och söka höja den.

Herr Hamilton betonade särskildt, att förhållandena kunna vara olika i norra och södra Sverige, och då synes mig vara det riktigaste, att vi se till, att de former ändras, under hvilka egnahemslånen utgå. Och ur den synpunkten har utskottet sett frågan; och jag vill särskildt betona, att det gifves många viktiga frågor, som icke äro möjliga att lösa för industriarbetareklassen, frågor, som äro af oerhördt mycket större betydelse än de, som det här gäller att lösa. Och då utskottet här anvisat den väg, som är

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

lämplig att gå, nämligen att anlita egnahemslånefonden, tror jag, att man i hufvudsak vinner detsamma genom att bifalla utskottets förslag, som om man bifölle det yrkande, som här blifvit framställdt af herr Lindhagen.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! För den, som i likhet med mig deltagit i norrlandskommitténs arbeten och sålunda haft tillfälle att på nära håll se, huru dessa bolags arrendatorer ha det ställdt i Norrland — vi reste litet hvarstans däruppe både i Västerbotten och Norrbotten och de öfriga länen och gjorde våra iakttagelser — måste det te sig som synnerligen önskvärdt, att något göres och göres snart för förbättrande af dessa arrendatorers ställning. När vi i norrlandskommittén sökte framlägga förslag härutinnan, framstod det naturligtvis, liksom det ännu framstår, som ett af de mest eftersträfvansvärda målen för dessa kronoarrendatorer att vinna betryggad ställning, antingen med äganderätt eller på annat sätt. Detta mål och dessa sträfvan- den ha vi ännu icke hunnit närmare, än vi voro 1904, då kommittén slutade sina arbeten. Det är dock 8 år sedan dess, som dessa bolagsarrendatorer fått förgäves vänta på hvarje åtgärd från statsmakternas sida just för att fylla deras lifsmål, nämligen en tryggare och förbättrad ställning. Och det är icke värdt att, såsom den siste talaren gjorde, här orda om likställighet med fabriksarbetarne i södra och mellersta Sverige. Denna fråga om norrlandsarrendatorernas förbättrade ställning måste lösas i och för sig och med särskilda medel. Om vi blanda in denna fråga med hela egnahemslänerörelsen, då lägga vi en död hand för många och långa år på denna fråga. Frågan måste lösas för sig och lösas snart, och därför ber jag, herr talman, att få in- stämna i herr Widéns senaste yrkande.

Herr Lindhagen: Herr Kronlund förenade sig icke med reservanterna i norrlandskommittén, som ville lösa denna fråga effektivt, men jag vill med anledning af hans nu gjorda inlägg be att få rekommendera honom att vid denna Riksdag biträda den motion jag nyss erinrade om, så att vi till sist komma hvarandra närmare, när det gäller att bereda arrendatorerna ordentlig hjälp i deras nuvarande förhållanden.

Men hvad det provisoriska nödläget angår, framhölls af en talare på kristianstadsbanken, att man borde ändra formen först. Jag tycker, att jag tillräckligt tydligt antydt, att medan Riksdagen ändrar formerna, så går lifvet sin egen väg och gör formerna onödiga, när de i en aflägsen framtid komma. Här är verkligen fara för en massa utpinade, förslafvade arbetare. Och icke tror jag, att vi, som skola försöka arbeta för hela folket både i land och stad och tillse, att vi skola varda ett folk, och samla oss

omkring alla verkligt folkliga intressen, få spela ut den ena yrkesklassen mot den andra och här säga, att industriarbetarna behöfva också understöd. Ty här gäller dock en stor fara för vissa jordbruksarbetare, och därför få vi, när det gäller dem, se till, att icke denna fara kommer öfver dem och utsätter dem för ännu värre saker eller kastar dem ut alldeles i hemlöshet. Det går ej för sig, tycker jag, att vi skilja oss i olika yrkesklasser, utan det arbetande folket är *ett*, och när fara är å färde på något håll, bör det arbetande folket stå som en man för att afvärja faran för sina bröder.

*Angående
åtgärder för
underlättande
för arrenda-
torer i Norr-
land och
Dalarne att
förvärfa
fastigheterna
med ägande-
rätt.*

(Forts.)

Herrar *Helger, Winberg, Johansson* i Uppmälby och *Svensson* i Skönsberg instämde häruti.

Herr Wedin: Herr talman! De talare, som här så varmt talat för denna motion, ha fastslagit, att denna fråga är af mycket stor betydelse, hvilket också är min uppfattning. Jag skall därför icke spilla många ord på frågan, utan vill endast vända mig mot ett yttrande af utskottets ordförande. Han sade, att han undrade, om vi borde skriva till Kungl. Maj:t, alldenstund de sakkunnige, som förra året tillsattes för att utreda egnahemsfrågan i hela dess vidd, därvid äfven skulle komma att upptaga detta spörsmål till behandling. Häremot vill jag invända, att, om man också icke vinner något med att antaga skrivelseförslaget, kommer man ej heller att förlora därpå, utan man har därmed endast understrukt, att frågan är af synnerligen brådskande och stor betydelse.

Jag ber för öfrigt att få instämma i min medmotionärs yttrande, och jag vågar äfven, herr talman, anhålla om afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen med den ändring, som herr Lindhagen gifvit åt klämman.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara avslutad, gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med den sistnämnda propositionen.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 6.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning af väckt motion om förkortande af stadgade tider för inlämnande af ansökning och öfverklagande af förslag till vissa tjänster, som härefter föredrogs, blef af kammaren godkänt.

§ 7.

Härefter yttrade

Herr talmannen: Jag får tillkännagifva, att herr ecklesiastikministern anmält, att han vid plenum nästa tisdag kommer att besvara den af herr Branting framställda interpellationen.

§ 8.

Till bordläggning anmälades statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning af Riksdagens år 1911 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1910, och

nr 19, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa utgifter för kapitalökning, i hvad angår civildepartementsärenden, samt i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning af väckt motion om tillägg till 2 § i tulltaxeunderrättelserna, och

nr 17, i anledning af väckt motion om sänkning af tull-satsen å mjöl och gryn af hafre; samt

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning af herrar Nilssons i Kristianstad och Thorssons motion nr 232 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt slag af postanstalter.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Vennersten* under den 18 mars

» <i>Jonsson</i> i Gumboda	under 10 dagar fr. o. m. den 20 mars
» <i>Andersson</i> i Rакlösen	» 2 » » » 19 »
» <i>Anderson</i> i Arvika	» 6 » » » 18 » och
» <i>Jonsson</i> i Hökhult	» 4 » » » 18 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 9.55 på aftonen.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 19 mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Lektor K. Starbäck, som insjuknat i rosfeber (erysipelas), är på grund häraf tills vidare förhindrad infinna sig i riksdagen, hvilket härmed intygas.

Stockholm den 19 mars 1912.

Robert Dahl.

Leg. läk.

§ 3.

Herr statsrådet *Sandström* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor, lag om sammanläggning af frälseränta med den fastighet, hvaraf räntan utgår, lag om ändrad lydelse af 11 kap. 2 § jordabalken, lag om ändrad lydelse af 18 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, lag om ändrad lydelse af 61 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom och lag om ändrad lydelse af förordningen den 20 juli 1855 angående kronans rätt vid återbetalning af lån, som blifvit i jordebok antecknade;

med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten; samt angående pensioner åt skrifbiträdena hos Svea hofrätt Hilda Carolina Charlotta Sjögreen och Julie Molin.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 4.

Herr talmannen gaf härpå ordet till
Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg,
som anförde:

*Svar å
interpellation.*

Svar å interpellation. Den 21 februari erhöU herr Hjalmar Branting kammarens medgifvande att till mig få ställa följande tvenne spörsmål:
(Forts.)

1) Har herr statsrådet bemärkt, att såväl i folkskolan som i synnerhet inom de allmänna läroverken skolans neutralitet gentemot de partipolitiska dagsstriderna flerstädes blifvit träd för nära, då dels från lärarehåU inom skolan agiterats för dr Sven Hedins bekanta partibroschyr, dels på mer eller mindre direkt initiativ från lärarehåU insamlingar igångsatts bland lärjungarna i det uppenbart partipolitiska syftet att söka genom ett villkorligt gåfvoanbud förmå regeringen och den ur nyvalen framgångna riksdagsmajoriteten att frångå sin ståndpunkt, att frågan om F-båtars upptagande som en beståndsdel af vårt sjöförsvär må afgöras först i sammanhang med att en plan kan framläggas att inom måttliga kostnadsgränser ordna Sveriges militära försvar i dess helhet?

2) Om herr statsrådet fäst sin uppmärksamhet på här antydda betänkliga företeelser inom skolans område, är det då herr statsrådets mening att vidtaga åtgärder för att hos vederbörande inskräpa grundsatsen, att skolan skall hållas helt utanför de partipolitiska stridarna?

Hvad det förra af de sålunda framställda spörsmålen angår, har jag ansett det vara min skyldighet att före interpellationens besvarande söka skaffa mig en så omedelbar kännedom som möjligt om de sakförhållanden, hvilka gifvit anledning till de af interpellanten åberopade tidningsnotiserna. I fråga om samtliga allmänna läroverk och statsunderstödda privatskolor kunde uppgifter härom utan större svårighet erhållas genom läroverksöfverstyrelsen, under hvars inseende dessa anstalter äro ställda. Beträffande folkskolorna däremot var det otänkbart att inom den tid, som jag ursprungligen tänkt mig för svarets afgifvande, kunna få erforderliga underrättelser från något större antal orter, och jag fann mig därför med afseende å dem böra inskränka mig till de båda största skoldistrikten, Stockholm och Göteborg. Jag sände därför till öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt till öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och till allmänna folkskolestyrelsen i Göteborg en så lydande anmodan:

»Sedan med Riksdagens Andra kammares tillstånd till mig framställt en interpellation af det innehåU, bilagda tidningsnummer utvisar, får jag för vinnande af upplysningar till interpellationens besvarande härmed anmoda Eder att från de under Edert inseende ställda läroanstalterna infordra och senast den 28 innevarande månad hit öfversända uppgifter, utvisande,

dels huruvida på lärares föranstaltande eller under deras medverkan insamlingar till förmån för Nationalinsamlingen för pansarbåt eller Svenska pansarbåtsföreningen blifvit bland skolornas lärjungar igångsatta,

dels ock huruvida dr Sven Hedins broschyr »Ett varningsord» blifvit inom samma skolor till läsning eller föreläsning använd eller till deras lärjungar eller till dessas föräldrar genom skolornas försorg spridd.»

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

På grund af denna anmodan ha genom läroverksöfverstyrelsen till mig inkommit uppgifter från 215 under nämnda styrelse stående läroanstalter, nämligen 38 högre allmänna läroverk, 20 realskolor, 19 statssamskolor, 12 kommunala mellanskolor, 117 privatskolor och 8 privatseminarier samt därjämte statens högre lärarinneseminarium. Öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och allmänna folkskolestyrelsen i Göteborg ha lämnat uppgifter rörande samtliga under dem lydande folkskolor.

Såsom af det anförda framgår, var den anmodan, som till skolorna riktades, så formulerad, att den hvarken afsåg meddelande af vissa uppfattningar i ämnet hos den spörjande, ej heller inhämtande af några sådana från de tillsporda, utan uteslutande begränsade sig till infordrande af faktiska uppgifter om hvad vid skolorna i verkligheten förefallit i de af interpellanten berörda hänseendena. I öfverensstämmelse härmed äro ock de ojämförligen flesta svaren affattade; endast i ett mindre antal fall förekomma i dem jämte sakuppgifterna äfven hvarjehanda meningsuttalanden den ena eller andra riktningen.

Hufvudvikten ligger gifvetvis på sakuppgifterna, och jag vill därför till en början lämna en redogörelse för deras väsentliga innehåll.

Beträffande skolornas förhållande till »Nationalinsamlingen för pansarbåt» och till »Svenska pansarbåtsföreningen» uppgifves från icke mindre än 19 högre allmänna läroverk, 13 realskolor, 16 statssamskolor, 12 kommunala mellanskolor, 82 privatskolor och 8 privatseminarier samt från statens högre lärarinneseminarium, att vid dem inga insamlingar på lärares föranstaltande eller under lärares medverkan blifvit bland skolornas lärjungar igångsatta. Samma svar har lämnats från Stockholms alla folkskolor med undantag endast för 3 lärarinnor samt från Göteborgs folkskolor utan något som helst undantag. I några få fall inskjuter svarets författare därvid det förbehållet, att »honom veterligen» eller »såvidt han har sig bekant» intet dylikt insamlingsarbete vid skolan förekommit. Två läroverksrektorer meddela, att de afstyrkt tillämnade insamlingar, och en af dem tillägger, att han härför blifvit skarpt klandrad i ett tidningsorgan på orten.

Från en mindre grupp af skolor — 10 högre allmänna läroverk, 2 realskolor, 2 statssamskolor, 21 privatskolor och 1 privatseminarium — anföres, att insamlingar där visserligen förekommit, men att de alltigenom igångsatts och ombesörjts af lärjungarna själfva, samt att skolan ej haft annat med saken att göra,

*Svar å
interpellation*
(Forts.)

än att vederbörande rektor eller föreståndarinna tillåtit hållande af sammanträden, anordnande af fester, utsättande af sparbössor o. s. v.

Till denna grupp af skolor hör bland andra högre allmänna läroverket på Södermalm, och dess rektor anmärker med anledning häraf särskildt, att de uppgifter, hvilka i interpellationen lämnats angående »ett högre allmänt läroverk på Södermalm», måste bero på någon namnförväxling, e. d.

En annan rektor berättar, att han skulle velat förbjuda all penninginsamling för ändamålet vid den realskola, som han förestår, ifall icke en af adjunkterna därstädes honom ovetande i förväg gifvit saken sitt understöd; på grund häraf hade han nu måst inskränka sig till att förbjuda hvarje uppmaning från lärarnas sida till deltagande.

Från en tredje grupp af skolor — 1 högre allmänt läroverk, 2 realskolor, 1 statssamskola och 8 privatskolor — omförmäles, att man där gifvit sin medverkan till pågående insamlingar men endast på så sätt, att rektor samt lärare eller lärarinnor bistått lärjungarna med råd och dåd beträffande den lämpligaste yttre formen för insamlingsarbetet, anordnandet af teckningslistorna, förvarandet af de uppburna medlen, o. s. v. I öfrigt sägas skolorna i fråga stått alldeles utanför saken. Rektorn för Halmstads högre allmänna läroverk förklarar särskildt, att det varit endast genom ett mindre korrekt uttryck af en bland gymnasisterna, som den i interpellationen antydda uppfattningen kunnat uppstå, att rektor skulle stått bakom det hela.

Vid sammanlagdt några och tjugu skolor hafva enligt de infordrade uppgifterna, hvilkas uttryck dock understundom äro något oklara, insamlingar för pansarbåtsförsvaret blifvit från skolledningens och lärarekårens sida uppmuntrade eller direkt förordade. Så vid de högre allmänna läroverken i Gäfve, Hälsingborg, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Linköping, Nyköping, Visby och Växjö samt på Östermalm (10), vid realskolorna i Arvika, Enköping och Malmö (3) samt vid privatskolor i Arvika, Enköping, Jönköping, Linköping, Malmö, Stockholm och Uppsala (9). Gentemot uppgifterna i interpellationen förklarar rektorn i Hälsingborg, att han icke »föreskrifvit» lärjungarna den plan för insamlingsarbetet, som borde följas, utan endast »föreslagit» densamma, och att han vid möte med lärjungarna hållit föredrag icke om »F-båten», utan om behovet af »sjögående pansarbåtar» för Sverige i allmänhet och för Skåne i synnerhet. Rektorn vid Linköpings högre allmänna läroverk omtalar, att i hans skola visserligen i de särskilda klassrummen utlagts listor, som på förhand varit utskrifna med namnet på hvarje lärjunge såsom eventuell tecknare af bidrag, men att han, så snart hans uppmärksamhet blifvit fäst på olämpligheten häraf, anbefallt utskrifvande af nya listor i vanlig form.

I de flesta fall, där insamling inom en skola blifvit upp-

muntrad och förordad, förklaras bestämdt, att den icke tillkommit på tillskyndan eller uppmaning från skolans egen sida. Några undantag från denna regel förekomma dock. Sålunda uppgifver rektorn vid högre allmänna läroverket i Örebro, att han inom det därvarande gymnasist-sällskapet, Brageförbundet, framkommit med den »förmodan», att sällskapet möjligen skulle vilja skänka pansarbåtsinsamlingen en detsamma tillhörig penningssumma, samt att sällskapet, efter att ha diskuterat saken under ej mindre än tre sammanträden, till sist beslöt att så göra. Två lärarinnor vid Stockholms folkskolor berätta, att de uppmanat sina lärjungar att bidra till pansarbåtsinsamling, hvilken dock snart afbrutits, och en tredje omtalar, att hon bland barnen i sin klass, som är en s. k. hjälpklass, anordnat en mindre insamling för samma ändamål.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag öfvergår nu till en liknande redogörelse för skolornas åtgörande i fråga om dr Sven Hedins broschyr »Ett varningsord».

Med afseende å den har från 31 högre allmänna läroverk, 15 realskolor, 18 statssamskolor, 12 kommunala mellanskolor, 98 privatskolor och 8 privatseminarier samt statens högre lärarinneseminarium, sammanlagdt alltså från 183 under läroverksöfverstyrelsens inseende stående läroanstalter, lämnats den förklaringen, att dr. Hedins skrift hvarken blifvit inom dessa skolor till läsning eller föreläsning använd, ej heller till deras lärjungar eller till dessas föräldrar genom skolornas försorg spridd. Liknande svar hafva gifvits från samtliga folkskolor i Stockholm med undantag endast för 3 lärarinnor och 1 lärare samt från alla folkskolor i Göteborg utan undantag. Äfven i några af nu omnämnda svar finnes inskjutet förbehållet »mig veterligen» eller »såvidt jag genom gjorda efterforskningar kunnat finna». Två rektorer, den ena vid högre allmänt läroverk, den andra vid realskola, tillägga, att hemställanden om skriftens användande inom skolan framkommit från lärjungehåll men icke blifvit bifallna.

Vid 2 realskolor har boken skänkts till lärjungebiblioteket; vid 1 privatskola har den varit framlagd i biblioteksrummet och vid 1 statssamskola i ett klassrum.

Vid två högre allmänna läroverk, 1 realskola och 4 privatskolor samt inom 2 lärarinneklasser vid Stockholms folkskolor har den rekommenderats till läsning åt lärjungarna eller deras föräldrar eller lånats ut till dessa; en lärarinna vid folkskola har sedan genom barnen låtit efterhöra, huruvida boken var af föräldrarna omtyckt eller ej.

Inom några skolor hafva kortare eller längre *stycken* af broschyren användts vid själfva undervisningen. Så vid de högre allmänna läroverken i Kalmar och Örebro och realskolorna i Eksjö och å Kungsholmen, vid privatskolor i Enköping, Göteborg,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Hälsingborg, Jönköping, Karlstad, Skara, Stockholm, Strängnäs, Uppsala, Västerås och Växjö samt i två lärarinneklasser och 1 lärareklass vid Stockholms folkskolor. Antingen har härvid läraren eller lärarinnan föreläst och kommenterat eller har en lärjunge fått föreläsa för klassen eller ock ha lärjungarna fått läsa gemensamt innantill. I den nämnda lärareklassen vid Stockholms folkskolor ha gossarna fått återgifva det förelästa i form af en uppsats.

I sin *helhet* tyckes skriften ha blifvit på liknande sätt be-
gagnad vid de högre allmänna läroverken i Kalmar, Linköping
och Lund samt vid privatskolor i Hör, Kalmar, Lundsberg,
Malmö och Uddevalla. Lärjungarna ha under lektionstid fått
läsa den gemensamt innantill ur från hemmen medförda exemplar,
någon lärjunge har fått läsa den högt för kamraterna, läraren
eller lärarinnan har föreläst och kommenterat den, innehållet har
»afhandlats» eller »gjorts till föremål för samtal» o. s. v.

I det från lärarekollegiet vid Lunds högre allmänna läro-
verk insända protokollet anföres bland annat, att i klass II vissa
af grundtankarna i broschyren refererats samt att i ringarna I,
III och IV densamma gjorts till ämne för svensk uppsats. Där-
jämte tillkännagaf rektor, att gymnasistföreningen Svea erhållit
hans »tillåtelse att på ett sitt möte diskutera Hedins broschyr.
Efter diskussionen hade föreningen afsändt ett hyllningstelegram
till Hedin, hvarpå ett mycket vänligt svar säges hafva ingått.
Med anledning häraf hade emellertid rektor förbjudit skolung-
domen att företaga några offentliga opinionsyttringar.»

De nu meddelade öfversikterna torde ha gifvit en tämligen
tydlig bild af de sakförhållanden, hvilka föranledt interpellationen.

Det hufvudintryck, som de samlade faktiska uppgifterna
lämna, synes mig vara, att det alldeles öfvervägande antalet
rektorer och skolföreståndarinnor samt lärare och lärarinnor full-
ständigt afhållit sig från att föranstalta om pansarbåtsinsamlingar
vid själfva skolorna och att till sådana skänka sin medverkan
genom uppmuntran, förord eller uppmaning, samt att de där-
jämte i till och med än mera öfvervägande antal afhållit sig
från att draga dr Hedins broschyr in i skolan.

Egentliga förklaringsgrunden till detta sakförhållande är
näppeligen af politisk natur. I flera af de svar, som lämnats
från skolor, där inga insamlingar och ingen användning af dr
Hedins broschyr förekommit, lyser det tvärtom ganska tydligt
igenom, att svarens författare i sin egenskap af medborgare sna-
rast sympatisera både med insamlingarna och broschyren. Så
t. ex. förklarar rektorn för en realskola i Stockholm, där ingen
insamling ägt rum, att han »tyvärr» ej kan meddela, att någon
sådan blifvit frivilligt af lärjungarna igångsatt; och en privat-

skoleföreståndarinna, som säger sig icke hafva inom sin skola tagit någon befattning med broschyren, tillägger till sin uppgift härom, att denna äfven därförutan »lyckligtvis är i hvar mans hand». Nej, hufvudgrunden till den påfallande stora afhållsamhet, som blifvit visad, torde vara de rent *pedagogiska* betänkligheter, som uppfostrare ur alla politiska läger måste hysa mot att flytta insamlingar och broschyrer af här ifrågavarande art in i skolan.

Scar å
interpellation.
(Forts.)

Riktigheten af detta antagande synes mig uttryckligen besträckt genom en del af de från skolorna inkomna svaren.

Såsom jag förut nämnt, utgöras dessa ej enbart af sakuppgifter utan innehålla understundom äfven mer eller mindre utförliga meningsuttalanden. Sälunda framhålla flera rektorer och skolföreståndarinnor det synnerligen vanskliga i skolinsamlingar öfver hufvud taget, och några gå så långt, att de beteckna sig såsom principiella motståndare till alla sådana, enär insamlingarna visserligen hetas vara frivilliga, liksom de ock skenbart städe bli i det närmaste enhälliga, men att de dock alltid faktiskt verka såsom ett tvång och därjämte kunna innebära en kännbar beskattning för mindre bemedlade föräldrar.

En så ovillkorlig förkastelsedom öfver allt hvad skolinsamlingar heter vill jag visserligen för min del icke underskrifva. Berättigade undantag kunna nämligen finnas; jag erinrar exempelvis om skolbarnens bidrag till de nödlidande i Lappmarkerna, om öresinsamlingen till barnens minnesvård öfver Zachris Topelius och liknande. Men säkert är, att det anförda uttalandet dock pekar just på det främsta af de kraf, som måste ställas på en skolinsamling, för att den ur uppfostraresynpunkt skall kunna erkännas tillåtlig, nämligen att den icke blott till skenet utan ock i verkligheten blir i möjligaste mån frivillig. Och frivillig är den, som hvarje skolman vet, sannerligen icke i någon nämnvärd grad, i fall lärjungarna veta, att den tillkommit på lärares eller lärarinnors direkta eller indirekta tillskyndan eller af dem uppenbarligen önskas och förordas.

Jag har under alla de år, jag själf varit lärare, hyst denna uppfattning, och det är mig ett nöje att finna den delad af min närmaste företrädare i ämbetet, hvilken för ej länge sedan offentligent härom yttrade sig sålunda: »På grund af lärjungarnas beroende ställning i ekonomiskt hänseende och underordnade ställning i förhållande till lärarna, böra dessa senare aldrig föranstalta om skolinsamlingar, enär en vädjan i sådant afseende från lärorepersonalen icke kan undgå att i någon mån få karaktären af en viljeyttring, som af lydiga lärjungar bör hörasammnas.»

Om jag för min del är benägen att i betänksamheten gent emot skolinsamlingarna gå ännu några streck längre, än detta yttrande måhända innebär, torde orsaken härtill ligga icke blott i den omständigheten, att jag har min lärareerfarenhet från be-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

folkningslager, för hvilka vid skolinsamlingarnas bedömande deras egenskap af ett slags tvångsbeskattning har en alldeles särskild betydelse, utan därjämte i det förhållandet, att en insamlings karaktär af frivillighet naturligtvis framför allt beror af den inre enhällighet, hvarmed dess syfte kan af de i insamlingen deltagande omfattas. Är syftet af allmänt enande och samlande natur, gifves det en möjlighet, att frivilligheten och enhälligheten kunna vara verkliga, i motsatt fall uppenbarligen icke.

I några af de från skolorna inkomna svaren har — tydligen såsom ett slags motsättning till interpellantens kraf på skolans »neutralitet» — med skärpa häfdats, att skolorna i förevarande sak hvarken kunna eller böra vara fullständigt neutrala. Sålunda har lärarekollegiet vid Malmö realskola vid sitt sammanträde den 26 februari uttalat, »att kollegiet anser det vara hvarje lärares och uppfostrares rätt såväl som skyldighet att vid hvarje gifvet tillfälle hos ungdomen inskräpa plikten att älska sitt fosterland och för dess försvar offra allt hvad som står i dess makt att gifva», och vid den öfverläggning, som lärarekollegiet vid Malmö högre allmänna läroverk samma dag höll i ärendet, framställdes ett likalydande förslag till uttalande, hvilket emellertid ej vann flertal. Såväl af rektorn vid nämnda läroverk som ock af rektorn vid Västerås läroverk har vid frågans behandling hänvisats till gällande läroverksstadga, som i § 49 föreskrifver, att »all undervisning bör så handhafvas, att den bidrager till att hos lärjungen väcka och underhålla ett fosterländskt sinnelag». Härtill har inom lärarekollegiet vid nya elementarskolan i Stockholm lagts en erinran om den bestämmelse i gällande undervisningsplan för gymnasiet, som bjuder, att vid undervisningen i statskunskap »lärjungarnas uppmärksamhet bör fästas vid svensk medborgares rättigheter och skyldigheter samt nödiga upplysningar meddelas angående det nationella försvarets betydelse och värnpliktslagens viktigaste bestämmelser».

Mot hvad i sådant hänseende andragits kan naturligtvis ingen befogad invändning göras. I skolans skyldighet att i sin mån och med sina medel söka hos lärjungarna väcka och underhålla ett fosterländskt sinnelag samt att rikta deras uppmärksamhet på nödvändigheten af fosterlandets värn och på deras egen framtida personliga plikt att härtill bidraga hafva vi en för oss alla gemensam grundval, en samlande och enande punkt, hvarom bland normalt kännande och tänkande människor inga skilda meningar råda. Hade interpellantens kraf på skolans »neutralitet» gällt denna punkt och sålunda inneburit, att svenska statens läroanstalter vid sin undervisning skulle ställa sig likgiltiga till frågan om svenska statens eget bestånd, så hade jag icke kunnat finna interpellationen berättigad.

Det är emellertid uppenbarligen icke en neutralitet af *det* slaget, som af interpellanten åsyftas, utan, såsom ock i hans spörs-

mål uttryckligen angifvits, en »skolans neutralitet gent emot de partipolitiska *dagsstriderna*», alltså en neutralitet gent emot sådana frågor, om hvilka icke råder samling och endräkt utan söndring och kamp.

Scar å
interpellation.
(Forts.)

Från ett par af de läroverk, där man icke begränsat sig till meddelande af begärda uppgifter utan därjämte äfven uttalat vissa åsikter rörande det i interpellationen omhandlade ämnet, har man med skärpa sökt häfda, att det måste stå lärare och lärarinnor öppet att utan några hämmande band på den individuella friheten få inom skolorna söka påverka sina lärjungar och deras föräldrar i enlighet med sin personliga öfvertygelse äfven i de frågor, hvarom dagens politiska strider röra sig. Så har af lärarekollegiet vid Malmö realskola samt af ett mindretal inom lärarekollegiet vid Malmö högre allmänna läroverk uttalats, att det måste betraktas såsom en ren *privatsak*, om en lärare uppmanar sina lärjungar till deltagande i pansarbåtinsamlingar inom skolorna eller medverkar därvid eller uppmanar dem att köpa den Hedinska broschyren o. s. v.

Huru ohållbar denna fordran på hvarje lärares yttrandefrihet och handlingsfrihet gentemot lärjungarna, föräldrarna och skolans öfverordnade med afseende å de politiska stridsfrågorna för dagen än må vara, vill jag dock gärna medgifva, att den innehåller en kärna af berättigande. Hvarje lärare måste naturligtvis bevaras vid sin rätt att utanför skolan och i sin egenskap af medborgare få hysa och uttala hvilken partimening som honom lyster, vare sig det nu gäller pansarbåtar och politiska stridskrifter eller något annat. Ja, jag vill gå än längre. Har en lärare, som tillhör t. ex. högern, i skolan till uppgift att undervisa i statskunskap och historia, framför allt i den nyaste tidens historia, så kan det efter min öfvertygelse svårligen undvikas, att hans uppfattning af lifvet och samhället i det hela måste komma att, äfven mot hans egen afsikt, i någon mån sätta färg på hans framställning. Det lär därför aldrig kunna förebyggas, att vid en offentlig läroanstalt ungdomen kommer under en viss påverkan af lärare, af hvilkas undervisning den kan märka, att de i mer eller mindre väsentliga stycken hysa olika meningar. Äro då dessa lärare vidsynta män med blick för den begränsning, som alltid vidlåder människonaturen, så har skolungdomen i själfva verket ingen skada af ett sådant förhållande utan kan måhända just däraf bäst inhämta den viktiga och välbehöfliga lärdomen, att personer kunna tillhöra skilda politiska läger och vara lika aktningvärdas och fosterlandsälskande för det.

Men helt annorlunda ställer sig naturligtvis saken, om lärarna utsträcka sitt kraf på frihet att inom skolan handla efter sin personliga öfvertygelse i politiska ting ända därhän, att de anse sig ha rätt att bland lärjungarna rent af drifva agitation för meningar och yrkanden, om hvilka dagens strider bryta sig. Vill

Svar å
interpellation.
(Forts.)

en lärare åtnjuta en frihet af sådan omfattning, må han skapa sig en egen skola oberoende af alla statsbidrag och all statstillsyn samt vända sig till föräldrar, som önska sina barn utsatta för en dylik agitation, och omgifva sig med lärare, hvilka äro med honom så liktänkande, att de vilja agitera i alldeles samma riktning som han. I en af stat eller kommun underhållen eller understödd skola, inom hvars föräldrakrets och lärarekrets olika åskådningar med nödvändighet komma att vara företrädde, kan agiterandet för vissa politiska stridsfrågor för dagen omöjligt betraktas såsom en den enskilde lärarens »privatsak». Här måste hänsyn tagas till medlärarna och skolledningen, till föräldrarna och lärjungarna, till samhället i dess helhet. Sker icke detta, komma helt visst under de politiskt upprörda tider, i hvilka vi för länge sedan äro inne och med hvilka vi ju äfven framgent måste räkna, skolorna och deras lärare i en ytterst svår ställning. Göra de sig själfva till agitationshårdar och agitationsmedel, så bli de helt naturligt äfven så ansedda och behandlade, och deras angelägenheter, i främsta rummet allt hvad som angår understöd och lärare tillsättningar, komma då att i växande grad af staten och af kommunerna afgöras efter partipolitiska synpunkter. Hvar och en, för hvilken detta framtidsperspektiv af söndring och slitningar icke synes lockande, bör besinna sig mer än en gång, innan han öfverger den gamla, sunda grundsatsen, att de dagspolitiska striderna böra så fullständigt som möjligt hållas utanför skolans väggar.

Uppställer man nu den frågan, huruvida något öfvergifvande af denna grundsats verkligen ägt rum genom hvad i förevarande sak vid skolorna förekommit, måste man tyvärr svara, att så skett på de ställen, där skolinsamlingar åvägabragts genom direkt uppmaning eller förtäckt påtryckning från lärarehåll eller där den Hedinska broschyren blifvit i sin helhet eller till någon större omfattning inom skolorna till läsning eller föreläsning använd.

Hvad skolinsamlingarna angår, torde numera vara från så godt som alla sidor erkänt, att skolorna helst bort låta dem helt och hållet bli en lärjungarnas egen fria angelägenhet och endast bort förbehålla sig en rent öfvervakande roll. Huru själfklar denna mening ter sig för hvarje tänkande skolman framgår bland annat däraf, att rektor Manfrid Björkquist, hvilken igångsatt den pansarbåtsinsamling, som icke är förknippad med villkor, för någon tid sedan genom pressen tillkännagifvit, att han vid sin egen skola »omsorgsfullt undvikit att på något som helst sätt indraga eleverna i den pågående försvarsrörelsen. Sålunda har», meddelar han, »vid skolan ingen lista för tecknande af bidrag varit framlagd, ingen sparbössa finnes uppsatt, och vid de

hvarje vecka återkommande diskussionsöfningarna har försvarsfrågan just detta år, i olikhet med föregående år, hittills *icke* behandlats.» Det synes mig, att detta föredöme förtjänat allmän efterföljd.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Om möjligt ännu enklare att bedöma är emellertid frågan om användningen inom skolorna af den Hedinska broschyren.

Med den personliga kännedom jag har om doktor Sven Hedin är jag fullt förvissad, att hans skrift »Ett varningsord» framsprungit ur en varm fosterlandskärlek. Jag tror till och med, att han i den anser sig ha lyft vår försvarsfråga upp på ett högre plan ofvanför partiernas kif, och gifvit en samlande lösen, som bort kunna ena alla svenskar, samt att han är fullkomligt omedveten om att han i stället utkastat en partiskrift, som genom de snart sagdt på hvarje blad återkommande huggen mot olik-tänkande är i hög grad ägnad att upphetsa och förbittra. Härom är emellertid ej stort att säga. Stridsskrifter äro vi vana vid. Men hvad vi icke äro vana vid det är, att sådana stridsskrifter förvandlas till läseböcker för våra skolbarn.

Lätom oss föreställa oss hvad som faktiskt på sina ställen skett: att gossar under lektionstid gemensamt fått genomgå doktor Hedins broschyr eller att en skolflicka fått föreläsa densamma för sin klass! Hvad är det väl för lärdomar, som hon sålunda fått bjuda sina lyssnande kamrater? Jo, att vårt folk nyss genomgått en valstrid, då det rände omkring för att lyssna till tomma tal och då man gjorde politiken icke till en fosterländsk plikt full af ansvar utan till ett yrke; att frihetstiden nu kryper in öfver oss, smygande och förrädisk, lismande och lockande, lättsinnig och indolent; att vi låtit vår flotta närma sig sitt förfall och under tiden tröstat oss med »allmän rösträtt och andra nådegåfvor»; att beslut, som i grundlagens orubbliga helgd fattats, blifvit af Kungl. Maj:t upprifna rakt för ögonen på ett folk, som dock från barnaåren fått lära, att det lefver under grundlagens hägn; att en af Kungl. Maj:t tillsatt månghöfdad och mer än tvifvelaktig försvarsberedning nu håller på med sitt söfvande och dådlösa värf; att vi ha allt skäl att mistro våra västra grannar, både danskarna, som en gång försökte kufva oss men »jagades ut som boskap», och äfven »norrbyggarna», som yppat tvist om Grisbådarna och renbetet och som vi i vår sömnaktighet aldrig efter förtjänst behandlat med hårdhandskarna; att vi på grund af samma sömnaktighet låtit unionen »åka» i Karlstad och sedan jublat öfver det af våra statsmakter slutna fördraget såsom en seger o. s. v.

Hvad man än må tänka om allt detta, för hvar och en, som har någon den minsta aning om undervisning, är det uppenbart, att sådant aldrig bort kunna bjudas skolbarn.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Såsom jag redan i början nämnde, är det dock endast i undantagsfall, som så skett. I det stora flertalet skolor har man samvetsgrant hållit de dagspolitiska stridsfrågorna utanför. Jag är förvissad, att den uppfattning, som sålunda redan nu är allmän, skall blifva detta i än högre grad, i samma mån som lärareutbildningen vidgas och fördjupas. Annu synes emellertid på åtskilliga håll en viss oklarhet härutinnan dröja kvar. Det skulle därför med fog kunna sättas i fråga, huruvida ej bland de stora allmänna grundsatser för undervisningen, som vår skollagstiftning inskräper, borde upptagas äfven den, att de dagspolitiska stridsfrågorna icke få i undervisningen indragas. För ögonblicket synes det mig visserligen ej rätt lämpligt att vidtaga några åtgärder i sådant syfte; det är nämligen efter min mening ofta ej välbetänkt att lagstifta under intrycket af en tillfällig stämning, som på vissa håll kan skymma blicken för hvad saken egentligen gäller. När denna stämning fått lägga sig, torde däremot tiden vara inne att öfverväga, huru den framkastade tanken lämpligen må kunna förverkligas. Man skall då helt säkert ha insett, att det ligger i alla parters och alla partiens gemensamma intresse, att den dagspolitiska agitationen med däraf följande slitningar och omkastningar icke får tränga in på skolans område och förreka dess arbete.

De förhållanden, som interpellationen gifvit mig anledning att beröra, ha icke i allo varit tilltalande. Ur en synpunkt gläder det mig dock, att saken nu kommit på tal. Den har skänkt mig ett tillfälle att i fullaste offentlighet upprepa hvad jag sedan många år tillbaka ofta både muntligen och skriftligen uttalat: må vi vuxna kämpa våra politiska strider så, som vi kunna försvara inför vårt förstånd och vårt samvete, men må vi i alla händelser lämna våra barn i fred, deras stund kommer tids nog ändå.

Vidare yttrade:

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Efter det stor slagna och utförliga programtal, hvartill min förfrågan här gifvit tillfälle, torde det vara naturligt, att jag fattar mig kort. Jag vill ingalunda förtaga intrycket på minsta sätt, genom att i onödan i denna stund rifva upp en debatt om de uttalanden, som kommit från statsrådsbanken, och om hvilka jag är viss, att i stort sedt den öfvervägande majoriteten af svenska folket kommer att samla sig och med tillfredsställelse konstatera, att sådana grundsatser komma att för skolans del, i hvad högsta ledningen angår, göras gällande. Den omsorg, som har nedlagts på inhämtande af material för denna framställning, och hela det starka betonandet af neutraliteten gent emot dagsstriderna äro af den art, att

jag ber att få framföra till herr ecklesiastikministern mitt varma tack härför.

*Svar å
interpellation.*

(Forts.)

Jag ber också att få understryka och för min del helt instämma uti en passus, som utaf herr ecklesiastikministern framfördes, där nämligen han ville göra gällande, att man icke bör drifva krafvet på objektivitet i undervisningen ifrån lärarnas sida så långt, att det alldeles snör in den personliga meningen hos den undervisande. Det är, som han med rätta framhöll, helt visst omöjligt att en så beskaffad objektivitet kan uppnås. Det viktiga är emellertid, att, samtidigt som den personliga meningen måste något lysa igenom, det ändock inpräntas hos lärjungarna en smula förstående för, att andra meningar finnas, och att andra meningars bärare också kunna ha rätt att bli betraktade som hederliga och efter sitt samvete rättänkande människor. Protesten bör komma först när denna subjektivitet fördristar sig till att öfverfalla andras meningar, att göra dem misstänkta såsom utsprungna ur dåliga bevekelsegrunder och oförenliga med ett sinne, som är intresserad för allmänt väl.

Grundfelet med hela den nuvarande nationalismen, hvars vågor kastats in, såsom vi nyss hörde, äfven i skolan, är ju det, att den satt sitt eget partisinne som identiskt med fosterlandskänslan, att den icke kunnat göra skillnad mellan sina lösningar, som den uppställer såsom de nödvändiga för fosterlandets trygghet, och själfva känslan för, intresset och värmen för denna samma trygghet. Det är detta, som har förgiftat i så hög grad kampen på dessa hithörande områden och framkallat den hysteriska ensidighet, om jag så må säga, med hvilken de, som drifva en viss försvarspolitik, vilja göra gällande, att endast deras mening är den enda rimliga, den enda rätta fosterländska. Som äfven herr ecklesiastikministern framhöll, har det visat sig, att det icke var så väl bestämdt i detta afseende ens på skolans område. Jag tror också, att själfva interpellationens framställande kunnat göra en god gärning genom att fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden och hejda en kanske eljest på sina håll öfverhandtagande böjelse att gå vidare på den oriktiga väg, som man på enstaka platser slagit in på. Så till vida har ju interpellationen redan uppfyllt sin bestämmelse.

Jag nämnde, att detta partisinne, som träder i stället för fosterlandskänslan, är något, som vi alltjämt möta i de dagspolitiska striderna och kanske särskildt utprägladt nu under de senaste tiderna. Trots alla vackra ord, som ha fällt om att för pansarbåtsinsamlingen, sådan den bedrifves af Svenska pansarbåtsföreningen, skulle partisinnet vara främmande, tror jag man vågar säga, att den skall vara blind, som förnekar ett sådant partisinnes tillvaro inom denna insamling. Underlaget för det hela är den Hedinska broschyren, som jag icke här behöfver ytterligare beteckna, och på hvars stil och anda herr ecklesiastikministern i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sitt svar själf ju gifvit några betecknande prof. Däri går man fram med skrämself som plogbill och försöker att vända sinnena; och så efteråt kommer insamlingen för denna *med villkor* förknippade pansarbåt. Där skrämself så har plöjt, skall sedan insamlingen följa.

Det är betecknande, att till och med uti den svenska högerens hufvudorgan man har nödgats göra, låt vara svaga, reservationer för »öfverorden» i den Hedinska broschyren. Det är ju då på samma gång uppenbart, att, när man på ett håll, där man vill se allt i denna sak så ljust och försonande som möjligt och så mycket som möjligt släta öfver hvad som kan vara att klandra i broschyren, när man ändå där, säger jag, måst taga sina förbehåll, så *kan* en så beskaffad skrift alldeles icke vara lämpad såsom läsning i skolorna, hvartill den ju dock faktiskt på sina håll har användts.

Det är för öfrigt ingenting nytt — tvärtom — i vår svenska senare tidens historia, att en sådan skrämselftaktik användts i partisyfte, när det gällt att drifva upp rustningar. Vi hafva haft exempel, som äro knutna vid namnet korpral Blom. Vi hafva haft sådana exempel som sågfilarehistorier, hvilka ansvarslost spridts, förstorats och vuxit. Det är med sådana metoder, som ett visst parti här i landet alltjämt har velat arbeta, när det trott sig därmed kunna vinna de syften, som det partiet helt visst betraktat såsom fosterländska, men som vi andra hafva rätt att se på ur helt andra synpunkter. Vi som *icke* tro på F-båtens evangelium, vi, som harmas öfver, jag hade så när sagt, de vanvettiga öfverdrifter med hvilka det predikas, vi hafva full rätt att begära, att ingenting därutaf skall tränga in särskildt uti våra skolor. Det är nog, att det ändå finnes så många områden, där påtryckningsmöjligheter icke äro uteslutna, och där faktiskt också påtryckning har ägt rum. Socialt tryck verkar starkt på underordnade, och det kan ju på många håll inom ämbetsverken och inom korporationer af olika slag utöfvas en påtryckning, som gör denna insamling till i verkligheten allt annat än frivillig. Men våra *barn* böra, såsom ju också starkt betonades af herr ekklesiastikministern, hållas helt utanför detta.

Och jag vill för min del tillägga, att det är dubbelt ansvarslost utaf de lärare, som på det sättet snedvrida just barnens syn på hithörande ting, låt vara i fosterlandets missbrukade namn. Ty barnen komma direkt från historieundervisningen om det svenska folkets öden, och där få de det direkta intryck i så hög grad, att denna historia egentligen är en krigshistoria. Men i stället borde de föras till att förstå, att nutiden har helt andra uppgifter för ett folk än att tvista med grannar om landområden. De borde läras att förstå fullt ut, så att det för dem kan blifva rätt lefvande, att krigen uti vår tid äro ännu tyvärr tänkbara återfall, men icke längre någonting naturligt, någonting som hör så

att säga till ordningen för dagen. De borde läras att ett folks storhet nu i vår tid ligger uti dess andliga och dess materiella odling, uti att det inrättar sig att bjuda utvecklingsmöjligheter åt *alla* sina medborgare, till en solid grund för en rik kulturblomstring på alla möjliga områden. *Star å interpellation.*
(Forts.)

Det kan vara nog med att här ha gjort dessa erinringar. Jag ber att få sluta med att ännu en gång betyga min glädje öfver det uttömmande och storstilade anförande, som hölls från statsrådsbänken.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! För min del hyser jag förtroende för den sittande regeringen, och jag har den uppfattningen, att den utredning i försvarsfrågan, som är åvägabragdt, skall komma att visa sig både nödig och nyttig. Men såväl denna utredning, liksom dess föregångare och alla utredningar af hvad slag det vara må ha emellertid den olägenheten med sig, att under den tid utredningen pågår, inträffar det en viss stagnation i utvecklingen på det område, som utredningen afser. Denna stagnation kan med afseende å vissa grenar af vårt försvar, särskildt sjöförsvaret, komma att bli liktydig med en tillbakagång. En dylik tillbakagång anser jag emellertid kunna bli ödesdiger och under alla omständigheter vara riskabel under de nuvarande synnerligen bistra politiska förhållandena. Under sådana förhållanden har jag med hänsyn härtill icke kunnat underlåta att med glädje och tillfredsställelse hälsa det initiativ, som på privat väg tagits att med enskilda medel söka vidmakthålla vår försvarskraft under den tid utredningen pågår. Jag har varit glad däröfver, dels därför, att man omsider har fått se, att det myckna talet om fosterlandet en gång har blifvit omsatt i handling, dels därför, att insamlingen visar ett så pass godt resultat, hvilket ju i alla fall ådagalägger såväl en storartad frikostighet hos de mera bemedlade som en offervillighet, ofta nog troligen förenad med försakelse, af dem, som ha mindre af denna världens goda. Jag har också trott, att denna insamling skulle ge oss en högre grad af själförtroende och göra klart för främmande nationer att vi svenskar högt uppskatta vår fäderneärfda frihet.

Man har emellertid sagt, att denna insamling icke har kunnat hållas kemiskt ren från sidoinflytelser. Det är ju så, att intet mänskligt är fullkomligt, och jag vill gärna för min del medge, att såväl i tal som i skrift har man i denna fråga kunnat se tillsatser af främmande ämnen, man har kunnat se partitressen, missförstånd, öfverord och missgrepp af den art, som här förut under debatten betonats. Men vare sig dessa tillsatser ha varit större eller mindre, så äro de enligt min mening i alla händelser af en underordnad betydelse i jämförelse med det stora mål, som insamlingen åsyftar, nämligen bevarandet af vår själf-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ständighet, och för vår självständighet hysa vi ju alla ett stort och lifligt intresse, antingen vi delta i insamlingen eller icke, antingen vi äro högermän, vänstermän eller socialdemokrater eller stå utanför partiernas rämärken. Alla ha vi ju klart för oss, att det kräfvcs en viss trygghetskänsla, för att näringar och handel skola kunna trifvas och för att vi skola kunna med lif och intresse ägna oss åt välbehöfliga, sociala reformer. Under sådana förhållanden skulle det varit mig mycket kärt, om man i denna sak kunnat se bort från allt hvad partihänsyn heter, om man kunnat visa en ömsesidig förståelse och om man kunnat ådagalägga den enighet utåt, som vi en gång för några år tillbaka visade i så hög grad, då vi här behandlade Ålandsfrågan.

Jag vill endast uttrycka som min enskilda önskan, att vi alla måtte kunna se på denna fråga uteslutande som svenske män, helst som vi ju alla, hur skilda våra vägar än äro och hur våra åsikter än växla, dock ha ett gemensamt: *fäderneslandet*, och hvar och en i sin stad efter bästa förstånd och samvete sträfvar mot ett gemensamt mål: *Sveriges väl*.

Herr *Söderberg* i Hobbarn instämde häruti.

Herr Kronlund: Herr talman! Herr ecklesiastikministern gaf i sin intressanta redogörelse några karaktäristiska synpunkter, som ådagalade olämpligheten utaf användningen af broschyren »Ett varningsord» såsom undervisningsmateriel i våra skolor, och jag vill till dessa synpunkter lägga ännu några. Det kan ju icke rimligtvis vara något att rekommendera, att vi i våra skolor skola läsa en broschyr, som innehåller ringaktande och nedsättande omdömen om vårt folk, om dess försvarsvilja och dess offervilighet. I varningsordet heter det sålunda att våra värnpliktige äro riktiga drumlar, innan de fullgjort sin värnplikt, våra medelålders män lära enligt »Varningsordet» hafva i sin ungdom varit idel fyllbultar: »för tjugu år tillbaka», heter det, »var hvar tredje eller fjärde man någorlunda halfknöl vid inryckningen på lägerplatsen och alla de öfriga fulla som kajor». Själfva språket i varningsordet är just icke någon lämplig debut för skapande af ett ideal till läsebok i våra folkskolor.

I »Varningsordet» läses vidare, att svensken glömmcr faran från öster och väster, att han glömmcr den för nöjet att sitta vid punschbålen eller spelbordet, för nöjet att sitta på ölstugan och på krogen. Jag tror, mina herrar, att vi icke kunna godkänna det porträtt, som »Varningsordet» ger af vårt svenska folk, och det måste snarare betecknas såsom ovärdigt af en svensk man att på detta sätt karrikera vårt folk och sedermera skicka ut karrikaturen kring världen. Ty med det anseende, som »Varningsordets» författare har, och med det uppseende, som denna

broschyr väckt, kan man vara säker om, att dess ord hunnit långt utom våra gränser. Jag har ett särskildt bevis därpå. Det har nämligen kommit mig tillhanda en tidning, ett nummer af Belgiens förnämsta tidning »L'Etoile Belge» för den 7 mars, hvori förekommer en tidningskorrespondens från Stockholm med en redogörelse för det bekanta »Varningsordet». Denna korrespondens har till öfverskrift: »Sven Hedin — Zarens vän tror, att ett krig mellan Sverige och Ryssland är omedelbart öfverhängande.» Man ser däraf, mina herrar, att detta »Varningsord» är en draksådd, hvaraf ingenting godt kan komma och som lätt kan få en allvarlig efterföljd. Det är en oförsvarlig lek med elden, som den ärade författaren nog icke mäktar släcka, om den kommer i ljusan låga.

Författaren säger vidare på ett annat ställe i denna broschyr — och detta slår med häpnad, hvilken som helst, som deltagit i riksdagsarbetet under de tio senaste åren — att svenska folket sofver i fråga om försvaret. Det folk sofver, mina herrar, som årligen offerar en 80 à 85 miljoner kronor på sitt försvar, detta med en budget, som har ungefär 200 miljoner kronor i egentliga statsutgifter! Detta folk sofver, ehuru det dock under de senaste tio åren offrat relativt mera än någon annan stat i världen på sitt försvar! »Varningsordets» författare säger vidare på ett annat ställe, att försvarsbördan är så lätt att bära för vårt folk. Men han skulle gå ut till de fattiga hemmen på landet och fråga dessa som genom värnplikten beröfvats sin enda arbetskraft, han skulle fråga dessa unga arbetare, som vid återkomsten från sin värnplikt finna platsen upptagen och se sig stå inför nöd och arbetslöshet — han skulle fråga alla dessa, om de finna försvarsbördan lätt. Enligt mitt förmenande förräder det en ovanligt dålig folkpsykologisk blick att tro, att man på detta sätt kan uppväcka och uppmuntra en förment sofvande försvarsvilja. Det är icke värdt att som resultat af »Varningsordet» peka på den nu pågående insamlingen för försvaret. Det är ett spontant om också storartadt och mycket aktningsvärdt uttryck för offervilligheten hos de burgnare klasserna för en viss detalj i försvaret, men, mina herrar, det gäller dock något mycket viktigare än att samlas pengar, nämligen att fördjupa försvarsviljan hos de stora, breda lagren, där försvarsolusten ännu råder, och detta gör man icke genom att utkasta ringaktande omdömen om just detta samma folk. Man vinner icke detta mål genom att på sådant sätt förringa och nedsätta betydelsen af de offer, som man redan gjort.

Det är mycket frestande att göra några betraktelser öfver »Varningsordets» synpunkter i fråga om den internationella politiken. Dess omdömen äro naturligtvis byggda på en ingående och saklig kännedom på dithörande område, hvilken kännedom antagligen är förvärfvad på Asiens högslätter, där man har en

*Svar å
interpellation.*
(Forts.)

Svar å
interpellation,
(Forts.)

så förträfflig öfverblick öfver världspolitikens läge, eller möjligen förvärfvad vid dessa varma hyllningar åt en fräjdad upptäcktsresande i vårt grannland, för hvilka hyllningsgärder »Varningsordet» utgör ett vältaligt tack. Det måste dock sägas ifrån, att vi ej dela dessa uttalanden. Under ett långvarigt, framsynt arbete hafva vi med god framgång sökt verka för god grannsämja mellan oss och vår mäktiga östra grannstat, sökt bortarbeta gamla nedärfda fördomar mot vårt östra grannland, sökt öka och vidga de vänskapliga förbindelserna mellan de båda folken och i detta vårt grannland för vår handel och industri vinna en marknad, som måhända innebär outtömliga resurser, och medan vi därigenom skapa ett värn för freden och ett bålverk mot krig och ofred, så kommer detta »Varningsord» och förkunnar för hela världen att vi i denna granne ha en lömsk och lurande fiende, färdig att vid hvarje tillfälle sluka oss med hull och hår.

Den korrespondensartikel, som jag nyss omnämnde, innehåller bland annat ett referat af Sven Hedins »Varningsord», och det heter där, att ryska armékårer stå färdiga vid Sveriges gräns för att vid första ögonblick rycka fram. Det är icke en fosterländsk gärning, detta »Varningsord», som på detta sätt äfventyrar frukten af hela det arbete, som gjorts för att åstadkomma en god grannsämja, och som i stället planterar misstro, hat och misstänksamhet, där vi nu se vänskapliga känslor uppspira. »Varningsordet» är mer att anse såsom en provocerande, upphetsande stridsskrift af ett besinningslöst brushufvud än ett värdefullt, sakligt inlägg i vår största fosterländska fråga, nämligen frågan om värnandet af vår frihet och vår fredliga tillvaro. Vill »Varningsordets» författare värna om just vår frihet och vår fredliga tillvaro, då bör han icke förolämpa ett vänskapligt sinnadt grannfolk; då bör han icke förfula vårt eget folk samtidigt med, att han ifrågasätter, att det skall vara färdigt till nya offer, och då bör han slutligen icke med en ligkiltighet och en nonchalans, som tyder på lika stor okunnighet som själföfverskattning, yttra sig om vår tids största och ädlaste rörelse, nämligen fredsrörelsen, som dock en gång skall behärska världen.

§ 5.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till jordbruksutskottet propositionerna:

angående försäljning af två markområden, tillhöriga Väster-norrlands regementes förra öfningsplats Sänga mo; och
angående öfverlämnande till laudtförsvaret af viss del af den inom staden Västerås belägna kronolägenheten Kungsängen.

Till bankoutskottet öfverlämnades propositionerna:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt arbetar-

skorna Ollas Greta Mattsdotter, Augusta Maria Norström, Johanna Matilda Zetterberg, Erikhans Brita Ersdotter och Erikhans Anna Ersdotter; samt

angående pension å allmänna indragningsstaten för f. d. smedsmästaren J. J. Lundbergs änka Kristina Sofia Lundberg, född Appelgren.

Härefter remitterades till bevillningsutskottet propositionen med förslag till förordning om ändrad lydelse af 54 § 1 mom. i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

Vidare hänvisades till statsutskottet propositionerna:

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter arbetaren Carl Johan Holmstedt från Solberget;

angående bidrag af statsmedel till aflösning af vissa frälseräntor; och

angående utsträckning af tiden för anmälan om inlösen af skattefrälseräntor.

Slutligen öfverlämnades till jordbruksutskottet propositionerna:

angående ordnande af den högre skogsundervisningen m. m.;

angående upplåtande af lägenheter från förra majorsbostället Tostarp nr 2 med Råröd nr 1 och Lierna nr 1 i Kristianstads län; samt

angående upplåtande af lägenheter från förra militieboställena Norra Östbro nr 1 och Södra Östbro nr 1 i Värmlands län.

§ 6.

Härpå föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden nr 18 och 19, bevillningsutskottets betänkanden nr 16 och 17 samt Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 7.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 15 maj 1908 angående restitution af erlagd sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som användts vid tillverkning af exportvaror m. m.;

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 5 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning af socker m. m.; och

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till förordning om ändrad lydelse af § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:
statsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af kvinnliga biträden i postverkets stat samt fastställande af postverkets stat för driftkostnader år 1913; samt

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:
nr 4, i anledning af återremiss af utskottets utlåtande nr 2 om väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t angående rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter; och
nr 5, i anledning af väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om nedsättning i biljettpris vid resor å statens järnvägar för vissa sanatoriepatienter.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Mörtsell</i>	under	2 dagar fr. o. m. den 21 mars,			
»	<i>Bäckström</i>	»	5 »	»	»	» 26 »
»	<i>Andersson i Knäppinge</i>	»	2 »	»	»	» 21 »
»	<i>Anderson i Knapasjö</i>	»	10 »	»	»	» 20 » och
»	<i>Tengdahl</i>	»	10 »	»	»	» 20 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.27 e. m.

In fidem
Per Cronvall.